

עלון פארן

גליון מס. 49 תשרי תשפ"ב אוקטובר 2021

ברוכים הבאים
למנוח

יוז'ל לפארן

מושב קטן בערבה - מקום גדול בלב

דבר המערכת

לכבוד חג החמישים לפארן, הוצאנו הפעם עלון מיוחד ושונה במבנהו ובהיקפו מהעלונים הקודמים.

חלק נכבד מהעלון, מספר על הדרך שנעשתה כאן מאז הקמת המושב כ- 'מושב' בשנת 1971. הבאנו סיפורים בלתי מוכרים וגם נושאים שליוו את המתישבים בשנים הראשונות ומלווים אותנו מאז ההקמה ועד ימינו אלה. חלק נוסף של העלון עוסק גם בפארן של היום, מתוך כבוד לכל מה שבנינו כאן.

העלון מצליח לשקף רק חלק מסיפורי חיינו. בטוחות כי יש נושאים רבים שלא הוזכרו בעלון זה. לחלקם נתנו ביטוי בעלונים קודמים ואחרים מחכים לזמנם בעלונים הבאים.

אנו מודות לכל החברות והחברים הרבים שנטלו חלק בהעלאת הזיכרונות, בצילום, בעיצוב ובעצה טובה.

מאחלת לפארן שנים טובות של התפתחות ושגשוג! צוות העלון

אומנות בפארן - ציפין פריש ונלה פראק

צוות העלון: רחל יונש, דפנה הררי, מטולה עובדיה

אחינועם עובדיה ואורנה כהן.

עריכה: טל גור

תוכן העניינים

- פתיחה.....2
- פארן במספרים - עיצוב דפנה ברנע.....3
- עדיה סממה-קדמי - מכינת פארן.....4
- דפנה גומרשטט - ברכה לחג היובל.....5
- יובל רייך - ככה אני זוכר את הדברים.....6-10
- שולי אבירן - קליטת משפחות חדשות.....11
- ערן כהן - השוואה בין מגילות ההכרזה.....12-14
- דורית אורן (דניאלי) - מכתב מפארן.....15
- שיר קוויט - איך זה לגדול בפארן.....16
- אחינועם עובדיה - למה חזרתי לפארן?.....17
- אבי קורן - ניסוי ותהייה בחקלאות בפארן.....18-23
- מושב פארן על ציר הזמן.....24-25
- יפתח בן דוד - סך הכול אני מרוצה.....26-27
- גידולים ומאכלים בפארן: רונית רטנר - תמרים.....28
- נתי כהן, מנחם ונוגי עפרוני - רפת.....29
- שולי אבירן - תרנגולי הודו.....30-31
- ינון בארי - פלפלים.....32-33
- עידן ברקן - זיכרונות ילדות.....34-35
- גדעון רגולסקי -מי חי כאן לפנינו.....36-39
- מטולה עובדיה - מקצועות ועיסוקים בפארן.....40
- בריכת גלי פארן.....41
- אבי שניידר - המושב כמקור זהות ושייכות.....42-43
- איה פויכטונגר - הולך ופוחת הדור?.....44
- אבנר שיר - השיטפון: מפנים את פארן!.....45
- אורי לוריא - קהילה.....46
- איתנו בלב.....47

פארן באספרים

100%

תמונת מצב לשנת 2021
(מרבית התונים מתייחסים לשנת 2020 ומסרו בקירוב)

תושבים שאינם
בעלי נחלות 40
עובדים שכירים -
עונתיים 90
(משתנה בהתאם
לחודשי השנה)
משתלמים
ועובדים זרים 750
חניכי ומדריכי
המכינה 44

נחלות משויכות 134
נחלות פעילות (כולל
משקים מושכרים) 126
עומדים להצטרף 8
נחלות מתוכננות
לא מאוישות 16
הרחבה קהילתית:
מכשירים קרקע
ל- 27 מגרשים

חברים 246
ילדים במוסדות החינוך
מפעוטון ועד י"ב 99
תינוקות 7
בשרות לאומי ומכינות 6
בשרות צבאי 17

מתחסנים נגד קורונה 97%
מס. ועדות פעילות 18

מים

(הנתונים משנת 2020)
צריכת מים
מותפלים 90,000 קוב
צריכת מי
השקיה 8,000,000 קוב
כמות
מקסימאלית במאגר
האופרטיבי 215,000 קוב
צריכת שיא יומית
30,000 קוב

בתקלות

פלפל 4,100 דונם
היבול כ- 40,000 טון
ירקות שונים 250 דונם
פרחים 200 דונם
תמרים 1,300 דונם
מתוכם 550 דונם במטע
המשותף. היבול הכולל 700 טון
רפת 1,200 פרות
מעל 12 מיליון ליטר חלב לשנה

למושב פארן במלאת לו יובל שנים - עדיה סממה קדמי - ראשת מכינת פארן

מכינת פארן הוקמה לפני 9 שנים על ידי חבורה של אנשים מתוך המושב. כשנתבקשתי לכתוב לעלון של שנת החמישים, חשבתי שיהיה נכון לחזור אחורה ולבחון מה היו המוטיבציות בתחילת הדרך.

"הייתה לי אמונה שמוסד חינוכי זה דבר ששומר ישוב חדש, תמיד מתחדש, תלמידים מתחדשים בו. ומעבר לכך, היה רצון שיהיה מרכיב של חיי רוח בתוך המושב שעסוק ביום-יום בעשייה ובחומר, יהיה גם מקום שעוסק ברוח...." אלעזר פויכטוונגר.

"הרצון להקים מכינה בפארן נבע מהאפשרות להיות שותפים בהבאת שכבת גיל צעירה וערכית, שתוכל ללמוד בערבה ועל הערבה ותושביה, להיות חלק מהקהילה, ובתקווה שברבות הימים חלקם יגיעו להמשיך את ההתיישבות בערבה" יפתח בן דוד. "...בהתחלה כל חניך שהלך ברוחב היה מלווה בהתרגשות. לא היינו מורגלים לראות אותם בנוף של המושב וזה היה כיף. עם הזמן, כבר מהשנה הראשונה המכינה הפכה למוקד עלייה לרגל לבני הנוער וגם למשפחות. המכינה הפכה למגדלור חינוכי...." אוסיף עבור מי שפחות מכירים, כי מכינה קדם-צבאית היא מסגרת חינוכית שמטרתה הן הכנת החניכים לשירות מלא בצבא הגנה לישראל וחניוך למעורבות חברתית ואזרחית. המכינות הקדם צבאיות הוקמו במטרה להצמיח אזרחים אשר ואים בעצמם חלק משמעותי מהחברה ובעלי יכולת השפעה על עיצובה, מתוך נכונות לשאת במשימות ובאתגרים הלאומיים בתחומי הביטחון, החברה, החינוך ועוד. במהלך השנים הסיפיקו לעבור במכינה כ- 330 חניכים וחניכות ממגוון אזורים בארץ (ובעולם). המכינה היא חממה לפיתוח ועיצוב זהות, חיבור עמוק לזהות ישראלית- ציונית- יהודית. לרוב החניכים והחניכות שלנו המכינה היא גם מפגש אנושי משמעותי עם בני ובנות גילם מאזורים שונים ומגוונים בארץ וכן, עם חבל ארץ ייחודי שרבים אף פעם לא עצרו בו ושהו בו, אלא רק עברו דרכו, בדרך לאילת וממנה.

המפגש עם מושב פארן ועם הערבה כולה, בעיניי, הוא מפגש עם החזון הציוני במלואו הדרו, עם חיבור לאדמה ולקרקע, עם מחויבות עמוקה לעשייה, לבנייה ולהתפתחות גם בתנאים לא פשוטים. מפגש עם כוח של קהילה וציבור, של חיי מעשה בשילוב חיי אמונה. מפגש עם משפחתיות, כזו שכבר לא רואים כל כך. וכמוכן, מפגש עם נופי מדבר מרהיבים ומרחבי טבע מרחיבי דעת ולב.

יש לי אמונה שהחממה החינוכית הזו, שנקראת מכינת פארן, מצמיחה כאן פירות אנושיים בדמות בוגרות ובוגרים אשר יצאו ממנה מחוברים יותר לעצמם, לשורשים, לחברה ולסביבה בה הם נטועים ולערכים והמטרות אליהם הם שואפים לצמוח בעתיד. החממה הזו מתאפשרת בהרבה מאוד מובנים, הודות לחברי וחברות המושב וזו כמוכן הזדמנות נוספת להגיד - תודה.

במסכת אבות נאמר 'בן חמישים לעצה', אחת הפרשנויות לאמירה זו, היא שגיל חמישים הוא פרק חיים כזה שנצבר בו מספיק ניסיון חיים ומספיק ידע וכעת ישנה אפשרות להיות כוועץ ומדריך לאחרים. אנו מאחלים לכל חברי המושב שתצליחו ליהנות מהיסודות האיתנים שנבנו, מהידע שנצבר וסן הדרך שנסללה לאורך השנים, לקראת עשורים נוספים של מסורת, בנייה והתחדשות.

אמנות בפארן - אמת פארן בהנחיית צ'יפלי בוחבול
יולי 2001

חג יובל שמח לכל החברים והחברות, לדור המייסדים, לדור הביניים, לדור המשך ולכל התושבים.

בעלון היובל ובברכת הביכורים שלי, אני בוחרת ראשית לומר תודה לדור המייסדים, החלוצים, דור שבלעדיהם לא היינו פה.

אתם אלה שהדלקתם את האור הראשון לאורך נחל פארן, אור שמאיר את דרכנו עד היום. עליתם על הקרקע מתוך ציונות ואמונה אמיתית שמוכרחים ליישב את המדבר ולהפכו למקור חיים. מיום ההקמה חוויתם קשיים רבים הנובעים מאופיו הייחודי של המקום. בנחישות ובהתמדה הצלחתם ליצור מושב פורח ומשגשג חקלאית וקהילתית.

החזרה שלנו, הבנים ובנות המושב, מעידה יותר מכל על הצלחתכם ואין ספק שזוהי התגשמות חזונכם. פארן בשבילי היא בית, פה נולדתי, ובאדמה החמה הזו ילדתי צעדו את הצעדים הראשונים. אני תמיד גאה לספר שאני חיה בפארן. בזכות ההיסטוריה, הקהילה, והציונות הלכה למעשה. נכון שיש עוד דרך ארוכה ויעדים לכבוש, תמיד יהיה לנו עוד לעשות ולשפר כדי שיהיה פה טוב ונעים יותר.

האתגרים שלפנינו הם גדולים. קליטת הבנים והבנות החוזרים, פיתוח והרחבת המושב, חינוך, תרבות, דאגה לחברים המתבגרים, שירותי רפואה, חיזוק ענפי החקלאות והתיירות, פיתוח ענף אגרו - וולטאי ועוד... אני בטוחה שהכח והרוח שהובילו אותנו ב- 50 השנים הראשונות ימשיכו להוביל אותנו קדימה אל מול כל האתגרים.

אני מאחלת לכולנו המשך עשייה פורה ועתירת הישגים.

קהילת פארן היקרה, אני מאחלת לכל אחד ואחת מכם חג יובל שמח!

שלכם, דפנה גומרשטט, יושבת ראש פארן

ככה אני זוכר את הדברים - יובל ריף

חשוב לי להקדים ולהבהיר כי אני מספר את החוויה שלי. כך אני זוכר.

בהיאחזות, באפריל 1971, הוחלט שאשאר בהיאחזות במסגרת "שרות ללא תשלום" כששאר הבנים מהגרעין יוצאים לאימוון מתקדם לשריון ולהנדסה והבנות מהגרעין לתקופת הדרכה במושבי צפון הנגב. ראיתי שבנקודה בפאח שום דבר לא מתקדם והבנתי שצריך לפעול להכנת השטח לקראת העלייה על הקרקע, כחצי שנה מאוחר יותר. ההרגשה הייתה שאם אנחנו לא נהיה מעורבים בהכנות, זה פשוט לא יקרה.

היה ברור שהדבר החשוב והדחוף ביותר הוא להשמיש את קידוח המים. מה הבציה אומרים לנו, בשביל זה יש את מקורות, אבל מקורות לא עובדים ככה. לא מקימים קידוח ללא מבנה, צריך לתקצב, להזמין מנוע, בקיצור מים לא יהיו עד העונה החקלאית הקרובה... זכורה לי פגישה שתוכננה להתקיים באתר הקידוח כשאני עדיין חייל בהיאחזות וכדי להגיע אליה השאלתי רכב ממדריך חברתי של גרעין של קיבוצי השומר הצעיר ששירתו איתנו בהיאחזות הנחל.

הובלת מים מהקידוח לישוב 1972. בגבו למצלמה - סיגלר.

בדרך לקידוח נכנסתי לתעלה רדודה שחצתה את הדרך ואגן השמן ברכב נשבר. הלכתי ברגל לכביש הערבה וחזרתי להיאחזות בטרמפים, מבלי להשתתף בפגישה. היה צריך לדאוג להביא את הרכב לתיקון בבאר שבע. לקחנו את המשאית הצבאית של ההיאחזות, העמסנו עליה את הרכב ונסעתי עם הנהג למוסך בבאר שבע. בדרך עצרה אותנו

הגעתי לגרעין כי היה לי חשוב לשרת שירות משמעותי בצבא. עם פרופיל 45, חשבתי שאוכל לתרום הכי הרבה בכך שאתן את חלקי בהקמת ישוב חדש בערבה. האלטרנטיבה הייתה לשרת בקריה, דבר שלא היה מקובל אז בחברה שחייתי בה.

לקראת הגיוס התגבש גרעין "עידן", שהיה מורכב מבני ובנות מושבים וחבר'ה מבית הספר מאיר שפיה. לקח זמן עד שהתחלנו להתערבב. הגרעין היה מיועד להקים את מושב עידן בצפון הערבה, אך התברר כי התנאים במקום באותו הזמן, לא התאימו להקמת ישוב. עצם קיומו של גרעין גדול ודי מגובש, הביא לכך שהוחלט להקים עם הקבוצה מושב אחר בערבה ונבחרה הנקודה בשפך נחל פאח, במיקום שהיה מיועד בעבר להקמת קיבוץ. בשטח היה קידוח "פאח 14" ללא ציוד שאיבה. פרט לקידוח, שבצמם היה רק צינור בקרקע שבולט החוצה וסגור במכסה מתכת (כלומר קידוח שעוד לא יכול להפיק מים) וכביש המוביל אל הקידוח, לא היה במקום כלום.

המוסדות החלו בתכנון הישוב במעורבות מינימלית שלנו. הרעיון היה לבנות ישר ישוב קבע, לחסוך כסף בכניית מבנים זמניים ולבנות בשלב ראשון במהירות, מבני קבע שישמשו בעתיד את מוסדות הישוב. תוכננו 12 המבנים במרכז המושב, הם יועדו למגורי המתיישבים הראשונים ולשימוש המושב (בעתיד) כמבנים לעובדי ציבור. כמו כן תוכננו וניבנו בהמשך, חדר האוכל שתוכנן להיות בעתיד צרכנייה (משמש היום כחדר כושר) מבנה ששימש כמועדון (כיום מועדון ט-יב), ומבנה שבו היו חדרים למרפאה (היום חדר דואר), משרד (היום משרד חינוך) ונשקייה (היום משרד עו"ז).

לאחר הטירונות, הגיע הגרעין להיאחזות הנחל צופר, שנמצאה אז במקום בו הוקם לימים הישוב צוקים. אני הייתי חייל בהיאחזות כחודשיים מתוך תקופה של 6 חודשים, מאחר ויצאתי בתחילת התקופה לקורס "דגנים" ובהמשך אושפזתי לחודשיים לניתוח בסורוקה. לקראת סוף התקופה

במהלך התקופה עוד לפני העלייה לקרקע, הצטרפו אלי למגורים בהיאחזות בצופר ולעבודה בשטחים המיועדים, חברי גרעין נוספים שנשרו מכל מיני סיבות (בדרך כלל רפואיות) ולא המשיכו במסלול הצבאי, גם הם במסגרת "שרות ללא תשלום". אייזיק אסולין הגיע ראשון ואחריו גם דוד ארד ובתיה גודמן.

המרחק מהמגורים שלנו בהיאחזות לפארן היה כ- 15 ק"מ. בשלב הראשון, בהעדר רכב, נסענו לפארן בטרמפ קבוע של מפעיל D9 שעבד בעבודות עפר ותשתית למושב. מאוחר יותר עברנו לנסוע בטרקטור ועגלה שרכשנו בעזרת הסוכנות היהודית.

יובל רייך על הטרקטור – פורסים ניילון

מתנועת המושבים הפנו אלינו לעזרה כמה מתנדבים דוברי צרפתית ומדי יום היינו נוסעים על כביש הערבה מצוקים, בטרקטור והעגלה להכין את שטח הגן. בגיל הזה ובתקופה ההיא, ההתחשבות בכטיחות הנסיעה לא הייתה רלוונטית. עיקר העבודה הייתה בסיקול, מדובר באוגוסט 1971, בחמש בבוקר עוד היה קור כלבים ודי מהר נהיה ממש חם, אנחנו בשטח בלי טיפת צל, עם מים וסנדוויצ'ים שהבאנו מההיאחזות. צינורות האלומיניום 6 צול היו לוחטים, לא היו לנו כפפות וקיבלנו כוויית בידיים. ובכל זאת, נפרשה הצנרת. **טוקי**, בזמנו חבר מושב עין יהב, חבר אלינו, כמדריך חקלאי. לא ידענו אז מה משמעותו של ההבדל בטמפרטורות בין פארן לעין יהב ותוכנית גן הירק לא הביאה בחשבון שכמעט כל שנה הטמפרטורה יורדת מתחת ל - 0 (השפעת הטמפרטורות על הגידולים הייתה קריטית). חלק מהציוד שרכשנו לא התאים, קניתי מזבלת שמפזרת את הזבל

משטרה צבאית, מה עושה רכב אזרחי על משאית צבאית? חשדו שגנבנו את הרכב. הצלחנו לשכנע אותם שהכול בסדר, מצאנו רמפה לפחוק את הרכב והנהג ואני דחפנו אותו כל הדרך עד למוסך. בהמשך שלחו לנו מהתנועה בחור צעיר משוחרר מהצבא, ללא ניסיון כדי שיעזור במגעים עם הסוכנות. לבחור היה רכב והיה יותר קל להתנייע.

הפתרון המיידית לאספקת המים היה קבלן פרטי, אריה שפק, שהתחייב לצייד את הקידוח ולהפעילו בזמן סביר. הוא גר ברחובות והפעיל קידוחים פרטיים בפרדסים באזור. הקבלן הרכיב את הצנרת לצומק 80 מטר, סיפק מנוע דיזל גדול, גיר ומיכל סולר. הפעלת הקידוח דרשה מאיתנו התנעת המנוע, שילוב הגיר ולאט לאט נוצר לחץ בצינורות שיאפשר השקיה, בתחילה בהמטרה לשטיפה ואח"כ הפעלנו טפטפות.

בקיצור: פתיחת מים עם אפליקציה מעט מיושנת. בעזרת הסוכנות נרכש עבורנו ציוד התחלתי. קווי אלומיניום להולכת המים, קווי המטרה לשטיפת הקרקע, טרקטור, עגלה מהפכת ששימשה אז לסיכול אבנים ומזבלת לזבל אורגני. להוציא מהסוכנות היהודית כספים להון חוזר חקלאי או להחזקת המחנה היה הרבה יותר קשה. זה דרש לעבור מערכת בירוקרטית ולפעמים היה ממש בלתי אפשרי.

לוח הזמנים היה צפוף ומאתגר. אנחנו בחודש מאי 71' והגרעין כולו היה אמור להגיע לפארן בנובמבר. עד אז היו אמורים להיות בשטח חלקה חקלאית שתולה, סוכנה לקטיפה, מבני מגורים לאכלוס הגרעין ותשתיות מינימליות של מים, ביוב וחשמל. נושא נוסף להתמודדות היה ניסיון של הצבא לקחת גורמים דומיננטיים בגרעין ל"אחוזים" (בני גרעינים שעברו לשרת במסלול פיקודי בנח"ל, בדרך כלל מבין החיילים הטובים). גייסתי לעניין את יוסי יפה, נסענו יחד ל"בית סחור", לפגוש את מג"ד גדוד 50 אז, אמנון ליפקין שחק. עיקר המאבק היה להוריד מרשימת האחוזים את אמנון שדה וסיגלר. הסברתי שאנחנו לא גרעין רגיל אנחנו הגרעין היחיד שמתעתד להקים ישוב והשניים חיוניים להקמת המושב. הצלחנו לשכנע ואמנון וסיגלר הוסרו מרשימת האחוזים. תמורתם קיבל הגדוד חיילים טובים אחרים מהגרעין. יש כאלה שהלכו לאחוזים שכועסים עלי עד היום.

בשטח לא בתלם. עד היום לא נעים לי מטוקי, הזבל פוזר על כל השטח והתוצאות היו בהתאם...

אני זוכר שביום כיפור 1970, אני וחבר (אסף - היום חבר מושב רמות) שבא לבקר אותי, קפצנו בחושך לשטח בפארן לסגור או לפתוח מים, שטפנו אז את השטחים לקראת השתילה. כשיצאנו מהשטח, באורות מלאים כמובן, המתין על כביש הערבה הסיור - רכב צבאי שלא בדיוק הבין מה האור הזה. ראינו שהחיילים ממש רועדים. הם לא ידעו על קיומנו וחשבו שמדובר ברכב של מברחים מירדן וכמעט ירו בנו.

הקמת גן הירק הייתה רק חלק מהמשימות שעמדו לפנינו. במקביל להכנת השטחים הבנו שאנחנו צריכים להתייחס לאיפה יגורו ואיך נדאג לצרכים הבסיסיים - אוכל ואחזקת מחנה. לסוכנות היהודית, שהיתה הגורם המיישב העיקרי, היו תשובות חלקיות בלבד.

עיכוב של כמעט שנה בהכשרת השטח למגורים דרש פתרון זמני למגורי חברי הגרעין שאמור היה להגיע למושב בנובמבר. הסוכנות היהודית לא הסכימה בשום אופן לממן מחנה זמני. יחיאל אדמוני התנגד "לזרוק כסף" על משהו זמני וטען גם, שלוח הזמנים לא מאפשר. התחלנו להבין שאנחנו מייצרים כאב ראש לסוכנות ומשרד השיכון.

עלה רעיון שהקבוצה תגור בבית ספר שדה חצבה, שפונה לאחר שחצבה עלתה על הקרקע, ומשם ניסע מדי יום בטוילית שישכרו לנו, לעבוד בשטחים בפארן. לי הרעיון לא נראה, נעזרתי בשי בן אליהו מצין י"ב. (שי וגם חגי פורת עזרו לי מאד בתחילת הדרך). שי תמך בנו בכל מאבק שניהלנו

אומנות בפארן - בית האנפאר. אייפה ענת איסקין

וכבעל ניסיון, נתן עצות מועילות. אני העליתי את הרעיון שנביא לפארן אוהלים ונגור מהתחלה בנקודת הישוב. שי אמר שלדבר כזה צריך "חבר" והציע לפנות לצבא. מח"ט האזור היה **עופר בן-דוד**. הגעתי אליו, בקושי טוראי, ואני מולו כשהוא באמצע ישיבה עם קציני החטיבה. הוא הפסיק את הישיבה וקיבל אותי בלבביות רבה, שאל: "מה אתם צריכים?" אמרתי, "צריך אוהלים, גנרטור ואוכל". למרות הלבביות הוא לא השיב מיד. להערכתי הוא התייעץ עם אלוף הפיקוד, **אריק שרון**. בהמשך הגיעה תשובה חיובית והוא נרתם כולו לסיפור וגם הציע שכשנגיע לנקודה, אשתו תבוא ללמד את הבנות לבשל. בלי העזרה שלו, לא היינו יכולים לעלות על הקרקע.

את האוהלים והגנרטור באמת קיבלנו מהצבא. מזרונים, כלי מיטה, ציוד בישול ועוד קבלנו מהסוכנות, אבל היינו צריכים להקים הכל במקום. המבנה הראשון היה בטונדה ששימשה כמקלחות ושירותים, חלק מהמבנה קיים עד היום, בשימוש חברת חשמל, ליד בית הגנרטור - היום מחסן הנוי. מיכל מים שנרכש בעזרת הסוכנות הובא לפארן והונח בנקודה גבוהה יחסית (ביציאה לכיוון ההרים) וצינור נפרס עד לאוהלים שניבנו באזור מגרשי הספורט היום. החבר'ה הגיעו ב-16.11.71 ונכנסו לחורף קר מאד. עזר גורן, בגיבוי יחיאל אדמוני (המחלקה להתיישבות בסוכנות היהודית), הבינו שאי אפשר לחיות כך באוהלים שעפים עם כל רוח, ובמהלך מזרז הביאו בחודש ינואר את האשקוביות - 4 מבנים בני 4 חדרים כל אחד ויחידת שירותים בכל מבנה. כיום נשאר מבנה אחד כזה, ללא השירותים (מול התחנה הרביעית, מבנה בזק). בינתיים התקדמו התכניות לישוב הקבע, אנחנו בגיל 19-20 הבענו דעתנו וציפינו שתתקבל. התכנון היה שמשבצת המגורים תהיה של 2.5 דונם. אצלנו בבית לחם היו ליד הבית 17 דונם, חשבתי שחקלאי צריך לצאת מהבית לשדה שלו. הסבירו לי שזה מייקר מאד את התשתיות: כבישים, קווי חשמל, מים וביוב. אז הגענו לפשרה הקיימת של מגרשים בגודל כ- 4.5 עד 5 דונם. כך גם השתתפנו בדיונים על מבנה בתי הקבע ועוד ועוד. המודל שלנו היה עין י"ב. די מהר הבנו שהטמפרטורות הנמוכות שהקפיאו בשנים הראשונות את הירקות בחורף דורשות מודל משק

לא סופקו צרכים מינומאליים ומי שלא יכול היה להיעזר בהורים, היה במצוקה ממשית. לאחד החברים נשברו המשקפיים וכדי שיהיה לו כסף לזוג חדש, הוא לא יצא הביתה בסופי השבוע ועבד אצל הקבלן שבנה את הבתים. אני מודה ומאד מצטער שבזמנו הייתי ממש אטום לנושאים האלו. לא קלטתי שהיו כאן אנשים שמשפחותיהם היו במצב כלכלי כזה. להרבה אנשים התקופה זכורה כתקופה 'כיפית', אבל אני זוכר ממנה את העול שהיה עלי כל הזמן, איך לממן את כל הכרוך בחיים האמיתיים. מישהו עלה על בזז'ט ונקרע הצמיג בטרקטור, הוא חייך במבוכה ואני שברתי את הראש מאיפה לקחת כסף לקנות צמיג חדש. הלחם הגיע באוטובוס אגד והיה נזרק ע"י הנהג בתחנת האוטובוס על כביש הערבה. היינו צריכים לשלם כרטיס נסיעה עבור הסעת הלחם. כל תקלה הייתה ממש אירוע. שיפור מסוים ברמת החיים היה כשהותקנה מערכת חשמל והגנרטור הצבאי הקטן הוחלף בגנרטור מעט גדול יותר.

הובהר לנו
ע"י הגורמים
המיישבים
שאנחנו
אמורים
לפרנס את
עצמנו.
אנחנו
במסגרת
אזרחית
והמוסדות
המיישבים
מממנים
תשתיות,
מבנים וציוד.

פריקת האשקוביות

זה נראה אז טבעי שנערים בגילאי 19, ללא הכשרה או ניסיון, שעדיין משרתים בשרות חובה, יפרנסו את עצמם מהיום הראשון להקמת המושב.

צריך להבין שעד אז וגם אחרי שפארן קמה, לא הוקמו מושבים בצורה כזו. בשום מקרה לא הובא גרעין נחל

שונה. למיטב זכרוני, הגורמים שהתנהלתי מולם באותה תקופה היו:

קן קיימת הכשירה את הקרקע, בשטח המושב והשטחים החקלאיים שתוכננו אז בצמוד לקידוח - פארן 14 ועברו רק יישור ראשוני, ללא סיקול.

תנועת המושבים, התנועה המיישבת, הייתה אחראית לקידום ההקמה. במסגרת מחלקת הנוער (מחלקה שהייתה ממש אימפריה בתנועה) בראשות **יוסי יפה**. יוסי היה אישיות אידיאליסטית יוצאת דופן, אדם של ערכים והרבה רצון טוב וגם יכולת ביצוע. **יענקל'ה נאמן** היה אחראי לצדדים החברתיים של הישובים המוקמים והדומיננטי ביניהם, **דני קריצ'מן** על הצדדים המשקיים. שלושתם היו אנשים נהדרים, אידיאליסטים ומחויבים לרעיון, שתרמו הרבה להקמת המושב, אך צריך לזכור את התנאים שהיו אז - טלפונים קווים בלבד, אנחנו מוחקים וללא אמצעי תחבורה, ללא ידע לבד מזה שלמדנו תוך כדי התנסות.

הסוכנות היהודית, הייתה הגורם המשקי הממן. המימון כלל ציוד וכלים ולא כלל בדרך כלל אוכל, אחזקת מחנה והון חוזר, זבלים ודשנים. בדרך כלל אנשי הסוכנות עזרו ככל יכולתם. **יחיאל אדמוני** היה ראש המחלקה להתיישבות, מעמדו אז היה כשל שר בכיר והוא מאד עזר לנו. למרות מריבות ולפעמים צעקות שליוו את היחסים ביננו נוצרו קשרים אישיים שנשמרים עד היום. האיש האחראי בשטח מטעם הסוכנות ב"חבל הנגב" היה אדם נהדר, **עזר גורן**, שכשמו כן הוא, עזר מאד. אילו בארי אח של עודד, החי היום בפארן, היה איש השטח של עזר.

משרד השיכון, באמצעות האגף לבנייה כפרית היה אחראי על כל הקטע התכנוני והביצועי, שכלל מבנים, כבישים, ביוב וחשמל. תשתית המים הייתה באחריות הסוכנות היהודית.

בנושא המימון פעלנו דרך **ארגון קניות הנגב**. בכרטיס של פארן נרשמו כל ההוצאות, כשברור שהפדיון שנקבל עבור מה ששתלנו וזרענו יעבור לכיסוי הוצאות אלו. בשלב זה אני חתום על האשראי.

אני לא מצליח לצערי להיזכר בפרטים של פתיחת חשבון הבנק והקמת האגודה החקלאית. למרות שבטוח שעסקתי בזה. מה שמאד זכור לי, שהיה מחסור קבוע בכסף. לחברים

בעונה החקלאית השנייה פקדה אותנו קרה שחיסלה את גן הירק. הבנים יצאו לעבוד כסבלים בנמל אילת. הפעם כבר נאלצנו להשתמש בטילול, ועבור הבנות הוקם כאן מפעל קטן לחריטה על עץ וייצור תמונות מלבד. המפעל ביוזמתו של דהר שחר, חבר גרעין פארן (נקרא על שמו "השחציה") פרנסה גדולה לא יצאה מזה. הבעיות האקלימיות הביאו לכך שבשנים הראשונות רק למדנו מה ואיך לגדל כאן והיה קושי אמיתי להתפרנס. חשבנו אז שההתבססות על ירקות חורף שהתאימה מאד לעין יהב וחצבה, לא מתאימה לפארן ושברנו את הראש איזה מודל משק יתאים לנו. נלחמנו עם הסוכנות על הבאת רפת חלב לפארן וניצחנו. ייבאו עבורנו עגלות מקנדה שהיו התשתית לרפת. בשנה שלאחר מכן הייתה מלחמת יום הכיפורים, ומרבית הבנים נעדרו מהמושב לתקופה ארוכה. העונה של 1974, הייתה הראשונה ה'נורמלית'.

יוצאים לעבודה בשדה - 1973

ישנם מספר גורמים חיצוניים שתרמו תרומה משמעותית להקמת הישוב. הדומיננטי ביניהם היה דני קריצמן, שעבד אז בתנועת המושבים. בולדוזר רציני ועקשן גדול, שהיה מוכן לריב עם כל העולם בשביל לקדם נושאים שהאמין בהם. למדתי ממנו הרבה והיה כיף אמיתי לעבוד לצידו. הגרעין השני שהצטרף למושב היה גרעין פארן. הצטרפותו לפארן בנובמבר 72 שידרגה את יכולות הטכניות והניהוליות שהיינו חסרים כל כך.

נשאלתי לאורך השנים האם פארן היא הצלחה או כישלון. התשובה לדעתי ברורה. עשורת מהילדים שגדלו בפארן חזרו למושב ומגדלים פה את ילדיהם.

לאיכלוס מושב, בטרם היו התשתיות מוכנות. ברוב המקרים הקמת הישובים התחילה בהיאחזויות צבאיות, הצבא היה מממן את אחזקת הנקודה עד לאזרח, שהתבצע לאחר הקמת תשתית אזרחית ומשקית. מאיתנו ציפו, כחיילים בשל"ת להקים ישוב אזרחי, ושנהיה בעלי יכולת לקיים את עצמנו מהרגע שנגיע למקום.

בינואר או פברואר שנת 1972, התמוטט הקידוח ולא היו מים. חברת מקורות האשימה את הקבלן שפק, שפק טען שהקידוח שעשתה מקורות היה עקום, ואנחנו בלי מים לשתייה ולהשקיית השטחים. הפתרון המיידני, הובלת מים לפארן בטרקטור ועגלה מהיאחזות צופר - היום צוקים (באחריות סיגלר). לאחר שהבנו שהתיקון ייקח זמן ממושך, הבאנו במימון הסוכנות משאית עם מיכל, שהחליפה את הטרקטור בנסיעה היומית. נדמה לי שהשקינו גם את השדות מהמכלית. קיבלנו כל מיני עצות מה לעשות ואחד מחברי הגרעין אפילו יצם והתקשר למנהל חבל הנגב בסוכנות היהודית וביקש שישלחו מטוס לפיזור יודיד הכסף, מה שיגרום להורדת גשם מעל הגן. הסוכנות פחות זרמה עם היוזמה...

עלה הרעיון שלפרנסתנו, נצא לעבוד בשטחים של חצבה ועין יהב, חברי הגרעין עבדו בכל עבודה מזדמנת. מיון עגבניות בעין יהב, בישול ארוחות והכנת סנדוויצ'ים לקבלנים השונים שעבדו בבנייה. אין ספק שהמוטיבציה של גרעיני הנחל הייתה גבוהה ביותר. חיילים בשירות ללא תשלום, שהתגייסו להקים ישוב, עובדים בעבודות מזדמנות במטרה לקיים את המושבוץ. בכלל לא מובן מאליו.

קטיף עגבניות בשנה הראשונה

חבלי קליטה - שולי אביר

לקראת חג היובל לפארן עלה בי הצורך להיזכר איך הכל התחיל אצלנו, כשהגענו לפארן והיכן אנחנו עומדים היום. הגענו לפארן זוג צעיר בני 23 החולמים להקים בית ומשק צעיר בערבה הצחיחה. לא היינו בני גרעין, אלא נדרשנו להיקלט בתהליך קליטה רגיל שאך זה נוסד ע"י בני הגרעינים שנשארו בפארן. תחילה ראיון בבית תנועת המושבים עם נציגי התנועה ונציגים מוועדת קליטה של פארן. אח"כ סוף שבוע בפארן ושבוע אירוח שכלל עבודה בגן הירק. באירוח גרנו בבית 12 (מיקום הספרייה) בבית גרו עוד דיירים ולנו הוקצו חדר. לא קל היה לעבור את השבוע, אמנם הכרנו חלק מהחברים, אבל להיכנס לחברה מגובשת, שעברה ביחד חוויות של צבא, עבודה קשה ותנאי מחייה קשים היה בהחלט מאתגר.

נכנסו לחדר האוכל של ה"מושבוץ" לאירוח ליל שישי, כשכל המבטים נעוצים על הזוג הטרי שהגיע, באותו הרגע אני אישית איבדתי את התיאבון וכבר רציתי שתגמר קבלת השבת.

בסופו של תהליך התקבלנו בשמחה לכפר, הגענו לקליטה אבל עדיין המשכנו להיות בסטטוס של "מועמדים" לשנה הקרובה. במהלך השנה נדרשנו ל-2 הצבעות נוספות מהחברים ה"ותיקים" שמנו בסביבות 30-40 איש. הצבעה אחת לאחר 3 חודשים והצבעה נוספת אחרי חצי שנה וכשהגיע לסופה שנת ה"ניסיון" ועברנו בשלום את הדרך (שתי ההצבעות הקודמות) הבנו שיש "סיכוי" שמצאנו חן בעיני החברים ונתקבל להיות חברים מן המניין.

לא עבר הרבה זמן וכבר נבחרתי בעצמי להיות בועדת קליטה. ועדת קליטה הייתה אחת הוועדות החשובות, הרגשנו שאנחנו קובעים את המרקם האנושי ואת אופיו של הישוב. הייתה גם הנאה בתפקיד הרם. נסענו ברחבי הארץ לראות זוגות שהגישו בקשות לקליטה נפגשנו איתם בת"א, נסענו למקום מגוריהם ולמקומות העבודה לשאול עליהם ולהתרשם.

לא פעם חשנו ככעס מצד המעסיקים, הנה באו שני מושבניקים וגונבים להם את העובדים מתחת לאף. עברנו בקיבוצים ושאלנו על זוגות שרצו להגיע לפארן, אבל עדיין בקיבוץ לא הודיעו על עזיבה ויצרנו להם לא פעם מבוכה. אבל כיוון שהשלחות נראתה לנו בהחלט גורלית, עשינו את תפקידנו בכטחה רבה.

בראשית הקליטה נדרשנו לא פעם להתניות, כמו בזמן שפארן החליטו על קליטה של משפחות עם ילדים בגיל מסוים. לאורך הזמן פיתחנו ושכללנו את ההחלטות. רוב הזוגות/משפחות היו באים לאחר ראיון ראשוני לשבוע אירוח, במהלכו הוצמדו למשפחות מהמושב ובמידה ונקלטו הגיעו לפארן לשנת ניסיון (שנת מועמדות). תחילה עם הצבעת ביניים כפי שהיה לנו ואח"כ ההצבעה הייתה רק לאחר שנה. לאט לאט גדלנו, התרחבנו, יצרנו ישוב עם אופי מיוחד עם אנשים שנטמנו בתוך הקהילה ומקווה שהרגישו שייכים די מהר.

לאורך שנות הקליטה בפארן, הייתה התלבטות אם להמשיך לקלוט או לעצור, כיוון שבעיות מים וקרקע צצו כל פעם מחדש. לא מעט אספות כפר סוערות דנו בשאלה האם לחכות עד שיוכשרו יותר שטחים ויהיו יותר מים ואז לקלוט או קודם כל לקלוט ואח"כ כבר נדאג למשאבים. בסופו של דבר, דאגנו לשרשרת קליטה על מנת שהישוב לא יזדקן.

פארן עברה הרבה שנים לא מועטות של בעיות כלכליות, הרבה גידולים שכשלו, ניסיונות רבים למצוא ענפים שיתנו פרנסה נאותה וכך בשנות הקליטה, כשהגיעה משפחה חדשה, הוצמד לה חקלאי, חונך שליווה אותה מבחינה חקלאית, לימד את שיטות הגידול ולפעמים תוך שנה שנתיים הנקלטים כבר נעמדו על הרגליים. זאת לדעתי נקודה מאוד חשובה לזכותה של קהילה קטנה שיוודעת לחלוק לא רק את המשאבים של קרקע ומים, אלא גם את הידע שנרכש על ידינו בהרבה עמל וזיעה.

והיום איזה כיף לקלוט את דור הבנים. רובם באים כבר כמשפחות, מיושבים, חלקם ראו עולם, התנסו בעבודות חוץ, למדו, באים בוגרים ודעתניים. היום הם נדרשים להציג את קורות החיים, עולים להצבעה, והופ הם חברים כמונו.

במבט לאחור, לאחר כמעט 50 שנה, אני חושבת לעצמי, איזה תפקיד חשוב היה לוועדה, כמה כוח וכמה אומץ לאנשים צעירים לחרוץ את גורלם של לא מעט משפחות, כי הרי רק "הנבחרים" מתוך רבים התקבלו לסיירת פארן בכל אופן אני שמחה שעמדנו במשימה והעמדנו כפר לתפארת.

הכרזת גרעיני הנח"ל - הזווית הספרותית / עין כהן

במלאת לפארן יובל שנים, ביקשנו מעין כהן לנתח מזווית ספרותית את מגילות ההכרזה של שלושת הגרעינים מקימי המושב. לפניכם דבריו של עין.

כילדים, למדנו שאת פארן הקימו שלושה גרעיני נח"ל: גרעין "עידן", גרעין "פארן" וגרעין "ערבה". בחגי המושב שעברו עם השנים, שמענו הרבה על ימיו הראשונים של פארן, על החקלאות הבסיסית שבה עסקו חברי הגרעינים ועל חיי החברה שלהם. אולם בין כל הסיפורים על האוהלים, האשקוביות והבתים בעיגול לא שמענו הרבה על הרגעים הראשונים של כל גרעין, אירועי ההכרזה. חוקרי ספרות נוהגים לפעמים לומר שהשיר הראשון בספר שירה ראשון הוא הצהרת כוונות של המשורר לגבי עבודתו השירית. אם כן, נוכל להסתכל על מגילות ההכרזה של הגרעינים, הכתובות כולן כשירים, כהצהרת כוונות של חברי הגרעין ברגע ראשוני המוביל לכיוונה של עשייה משמעותית. כל "שיר" כזה המלווה את הכרזת הגרעין, מהווה צוהר להלך הרוח של אנשי הגרעין, לדמיון ולשוני בין "עידן", "פארן" ו"ערבה".

"לפקודה תמיד אנחנו" - הכרזת גרעין עידן

ההכרזה של ראשון הגרעינים, גרעין "עידן", נפתחת בציטוט מן המקורות, מתוך ישעיהו ל"ה: "ישושם מדבר וצייה ותגל הערבה ותפרח כחבצלת", הפסוק מתאר עולם אוטופי שבו הערבה והמדבר פורחים. עוד לפני תחילת הטקסט עצמו, אנחנו נחשפים למשאלה לעתיד שניתן לנסח אותה בביטוי הציוני הכמעט קלישאי "להפריח את השממה". השיר עצמו נפתח בציון מקום: "במדינה קטנה, נגב גדול, / וערבתו הרחבה - ארץ צייה". כלומר, אנחנו כאן במדבר השומם אך בניגוד לספר ישעיהו, המדבר אינו מנותק כי אם חלק מן המדינה.

השיר ממשיך בפנייה לאדמה ולטבע, לקבל בברכה את אנשי גרעין עידן. המתיישבים הצעירים ואים את עצמם כחלק ממסורת של התיישבות, חקלאות והגשמה ציונית "חוליה חדשה נוספה לשרשרת בוניך". לא פלא, אם כן, שמגילת ההכרזה של גרעין "עידן" היא היחידה מבין שלוש מגילות ההכרזה המתייחסת למושבים האחרים שכבר היו קיימים בערבה - עין-יהב וחצבה. המעשה ההתיישבותי שהחל עם הקמת עין יהב והמשיך בהקמת חצבה, זוכה כעת לנדבך נוסף בפארן (למעשה, בעידן). רק אחרי הכרזת הגרעין, שנועד בתחילה ליישב את עידן, הוחלט לשלוח את חבריו לפארן...).

הקמת המושב החדש, אינה משימה אינדיווידואלית עבור אנשי גרעין "עידן". זוהי "חוליה חדשה" בשרשרת "צלע נוספת למשולש". הגרעין החדש ואנשיו, נטועים באופן ברור לא רק בקרקע המדבר אלא גם בתולדותיה של תנועת המושבים, יחד עם חלוצי עין-יהב וחצבה, יחד עם חלוצי נהלל וניר-בנים.

"מסע של אלף מילין מתחיל בצעד אחד קטן" - הכרזת גרעין "פארן"

כתב ההכרזה של גרעין "פארן" הוא היחיד מבין השלושה שלא מכיל ציטוט מן המקורות. נראה כי אף על פי שההכרזה כוללת אמירה לפיה חברי הגרעין הם "עוד שורש" ו"עוד נטע" (בתולדות תנועת המושבים או במרחב הערבה) זוהי ההכרזה המנותקת והיחידאית ביותר מבין השלוש. השיר (מבין שלוש ההכרזות, לשונה של הכרזת גרעין "פארן" היא השירית ביותר), שנכתב על ידי חברת הגרעין ענת איטקין (צוק), עוסק במסע אישי, בבניית בית וביופי המדבר אך כמעט ואינו מאזכר את הפעולה החלוצית. השיר נפתח ב"פסיעה ראשונה שהלב בה הולם / ונוצץ כל כוכב המאיר את הדרך". הכוכב חוזר בשורה החותמת את השיר "וזרח הכוכב בפארן". תיאור הנוף המדברי כנוף לילי היא חריגה ביותר בתרבות החלוצית, המקדשת את השמש ואת היום. למעשה, השורה "וזרח הכוכב בפארן" היא כמעט חתרנית בכך שהיא מהווה ניגוד לשיר שמזוהה ביותר עם תנועות הנוער הציוניות - "פנינו

מגילת ההכרזה של גרעין ערבה

"ושמתי ערבה בית
ומשכנותיה מלחה"

(איוב לט' 6)

היום ה' באב תשל"ב

באים אנו גרעין מבני
המושבים

לקיחת חלק בבניין ההתיישבות
בערבה.

ערבים ניחוחי ערבות חרבים

ללב אוהבי המדבר,

אך ערבים שבעתיים רגבים
שרוו טל חיים עם שחר.

רוטט ליבנו אליך, ציה,

בבואנו לקיים השבועה.

בך נפסע שכורי חלום

נווה בשדותיך נבנה.

זמר חדש לשורר שיר עמל ופריחה

ולהצמיח ירק בפראות מרחבייך.

היי ביתנו שם נשוב עם ליל

כבנים מארצות נדוד.

"כי נבקעו

במדבר מים

ונחלים בערבה"

(ישעיהו ל"ה 7)

מגילת ההכרזה של גרעין פארן

היום הראשון בחודש אב, באים אנו,

חברי גרעין פארן

של בני המושבים, לשאת דבר יעודנו
בבניית ישוב חדש בערבה.

פסיעה ראשונה שהלב בה הולם

ונוצץ כל כוכב המאיר את הדרך.

אל ארץ המדבר היפה, בשבילי ערבתי

נשים פעמינו להרוות צמאונה

ותגמע היא אותנו

ואנחנו אותה.

את בשורת הדגן בידינו נישא

אל כל רגב שחון

ושממה לא נודעת.

ראשית מפתן ללא צל

ואחרית - יהיה זה ביתנו.

נבואה לכן ונאמר אל האדמות שקראונו,

כי באנו הלום להסיר עזבותן,

ואנחנו עוד שורש

ואנחנו עוד נטע

וזרח הכוכב בפארן.

תשל"א.

כתבה: ענת איטקין

מגילת ההכרזה של גרעין עידן

ישושום מדבר וצייה

ותגל ערבה ותפרח כחבצלת:

(ישעיהו ל"ה)

במדינה קטנה, נגב גדול,

וערבתו הרחבה – ארץ צייה.

פתחי רחמיך אדמת הערבה,

ענו שדמות, עלו יבולים.

התקבצנה ציפורי רון ובאנה אלינו

כי חוליה חדשה נוספה

לשרשרת בוניך.

אנו חברי גרעין עידן

של בני המושבים, מכריזים היום:

י'ח ניסן תשל"ב, כי באנו להוסיף

צלע נוספת למשולש

עין-יהב חצבה.

לא עוד תהיו בודדים

בשממה המדברית הלוהטת,

יחד נחצוב מים ממעמקיה

ומרגביה נצמיח חיים.

אתה עידן, לא עוד נחל חרב בערבה,

נסיר מעליך חותם השממה

והיית לנו בית.

אל השמש העולה". המרחב המדברי בשיר הוא מרחב של מסעות וחלומות בעוד שבהכרזות האחרות המרחב הוא מרחב של עבודה והגשמה.

חקלאות והתיישבות אמנם מופיעות בשיר בחטף - "את בשורת הדגן בידינו נישא", "כאנו הלום להסיר עצבותן" - אך הנקודה המרכזית של השיר בהכרזה היא המסע במדבר. נראה כי על פי איטקין חברי גרעין "פארן" לא באו כדי לשנות את המרחב המדברי אלא להיטמע בו, כך למשל היא כותבת "ותגמע היא [ארץ המדבר] אותנו / ואנחנו אותה". יותר משרצו אנשי הגרעין לשנות את המדבר, הם רצו להשתנות על ידו. המטרה של ההתיישבות בפארן אינה מעשה חלוצי אלא הקמת בית.

"נלבישך שלמת בטון ומלט" - ההכרזה של גרעין "ערבה"

השיר שבבסיס הכרזת גרעין "ערבה" מסמן את מטרת "הפרכת השממה" שראינו כבר בהכרזת גרעין "עידן" בדרך של בנייה. אם אנשי גרעין עידן באו "להוסיף / צלע נוספת למשולש / עין-יהב וחצבה" וחברי גרעין "פארן" באו "לשאת דבר יעודנו / בבניית ישוב חדש", הרי שאנשי הגרעין הצעיר ביותר באו לצורך "לקיחת חלק בבניין ההתיישבות בערבה". אם אנשי גרעין "עידן" ואים עצמם כחלוצים ואנשי גרעין "פארן" ואים עצמם כטיילים, הרי שאנשי גרעין ערבה ואים עצמם כפועלים. שני הציטוטים מן המקורות, הממסגרים את ההכרזה, מדברים על טרנספורמציה של הערבה והמדבר: "ושמתי ערבה בית ומשכנותיה מלחה" (איוב לט' 6); "כי נבקעו במדבר מים ונחלים בערבה" (ישעיהו לה' 7). גם הטקסט המקורי מדגיש את הטרנספורמציה: "ערבים ניחוחי ערבות חרבים [...] אך ערבים שבעתיים רגבים / שרוו טל חיים עם שחר". לא ניתן לדעת אם כותבת ההכרזה הכירה את נוסח הכרזת גרעין "פארן", אך הטקסט כאן נוקט בגישה כמעט הופכית. המדבר הפראי הוא יפה אמנם, אך שדות עדיפים עליו לאין שיעור.

על פי השיר, גם אנשי גרעין "ערבה" נכספים אל המדבר ("רוטט ליבנו אליך, ציה"), אך ככל הנראה רק משום שהערבה היבשה היא זירת הפעולה הציונית. בני הגרעין באו "לקיים השבועה", "זמר חדש לשורר" "ולהצמיח ירק". בדומה להכרזת גרעין "עידן" ובניגוד להכרזת גרעין "פארן" הלשון היא רטורית יותר וציונית פחות ולכן גם מתאפיינת במשלכ לשוני גבוה מאוד. ההכרזה עמוסה עד להתפקע ברעיונות ציוניים. כבר הזכרתי את רעיון הבנייה ושינוי הנוף על ידי חקלאות, אך אליו מצטרפים גם הזמר החדש ("שירה הנוצר שיר עתידנו"), "ביתנו שם נשוב עם ליל" ("באה מנוחה ליגע") וראיית בני הגרעין את עצמם "ככנים מארצות נדוד" ("עם ללא ארץ לארץ ללא עם"). אעז ואומר כי הכרזה זו מצטיינת יותר מקודמותיה, במטרה שלשמה היא קיימת: הצהרת כוונות שירית לקראת המעשה הפיזי של בניית מושב חדש. לפנינו מניפסט סדור, כתוב בלשון ציונית, הולמת ביותר את המשימה כבדת המשקל שהונחה לפתחם של החלוצים הצעירים.

אומנות בפארן - מגמה מאקלחת פראטית האושבול

שלוש הכרזות הגרעינים מבטאות גישות שונות אף כי לא בהכרח סותרות למעשה ההתיישבות. בין שתעדיפו את הראשוניות של הכרזת גרעין "עידן", את הרומנטיקה של גרעין "פארן" או את הלהט של גרעין "ערבה", תוכלו ללמוד המון מן ההכרזות השונות ועל הדרך תוכלו לקרוא קצת שירה.

עדות מימים ראשונים - דורית אורן

מכתב שכתבה דורית חברת גרעין עידן, הגרעין הראשון לפארן.

18.12.71

... מצד האוויר כל כך חורפי שקשה לסבול. אין מה שסיגרי אגר הכוח בכלל והיא נכנסת לאופל כאילו שהוא חורף ועושה בו שמוע באמצע הדינה מגחילים אנשי הקישוטים מיניעור האופל כולל גמיונר וזה עושה נעם אימים. על חזר האופל אין בכלל מה אצבע, הוא פרוט אצמרי וזה כמו אכאז בחורף. כשיש סופוג חוז בכלל עיני הגרענים נשקפים אחד אחד כי הם ישנים נרא, נשאר אנו גנוק אחד והוא כבר כמעט שרף אגר האופל אצל סוחרים אום.

בהרי אגום כבר נראה השלש הראשון על הפסגות אצל היוס אמשלזא ראו אגם בכלל. הימים עוברים מהר נראה האסיפור הכליור סוכרור ומעניינות כבר רבים ומקלים וזה יופי כל פעם שחסי ביזור מחלטים על אסיפה ויש על מה אצבע סרטים כמעט ואין אגר עגה היו רק שניים אצל הם נקדעים כל כך הרבה שאפשר אהגגעה מגחילים אראגר סרט 2- 9:00 והוא נשאר 2-12:00 או אחג.

אוטו הדואר 1972

שכחתי אצין שאני מכהנר כסדרניג עבודה של הבנים. סדן העבודה של הבנים הגפטר בעקבור ריב עם כולם והוחלט שרק בג גופל אסגר אגר העבודה שלם ואני הסכמתי משום מה זה דווקא עיני כל היוס הבנים באופל שלנו באים בטענות אם מישו זה רוצה אעבוד בבנין אני אומרג אגר זה רוצה? אז אני אעבודה ובחור שאני זה יכולה, כך שהכח מסגרה בכלל עיני זה אצ זועקים, כי זה נעים אדם ואם יצקרו אני אאק אככור אינל. הוא המזכיר.

בשבע הבא כנראה מגחילים אעבוד בעין יפה. עוד זה ברור איך זה יאק עם היציאור הביגה. המשם האחרון הרטיב קה אגר האופלים מבפנים והכל נל על מיטוג סהייכ אופל הוא זה מבנה אידיאלי לחורף קה אומרים שבוע שבוסיים יהיו כבר בגים. הבה נקווה.

דורית

ככה זה כשאני מפארן - שיר קווים

נכתב לחג שבועות 2019

לגדול במושב זה ללמוד להעריך כל דבר. כי כשאין דברים חומריים לצרוך ומקומות לבילויים, לומדים להנות מהדברים הקטנים בין אם זה מדרכה חדשה שלרולר בליידס טובה, או יום של שקיעה יפה ורוח נעימה.

לגור בפארן זה לגור רחוק מהכל, אין מקום שלא מצריך נסיעה, ובדרך כלל אחת ארוכה.

ולמי לא קרה שהוא נסע לגב שהתברר כריק? או התחיל טיול מטורף ונתקל בפנצ'ר? או שכבר עלה למרכז ובדרך התבטלו התוכניות (כי במרכז הם לא מבינים שיצאנו כבר לפני שלוש שעות) ואז יש את שתי האופציות המוכרות - להתבאס או למצות. אנחנו אלופי הבלת"מים ומכל מצב נוציא את הטוב. למדנו את זה בלית ברירה, כי ככה זה כשגרים רחוק.

לגור במושב זה להיות בקיא בגיאוגרפיה של ארץ ישראל! כי כל פעם ששואלים אותי איפה אני גרה, ואני עונה "פארן" הם מתחילים לנחש: "אה זה פה ואה זה שם" ולי לא נעים להשאיר אותם בלי תשובה, וכך יוצא שאני מסבירה על כל מיני מקומות ולבסוף אומרת "נו בערבה" ליד הגבול עם ירדן בחלק הצר של מפה. קרוב לאילת, כן שעה נסיעה.

ואיך הסתבכתי, וואי וואי, עכשיו צריך להסביר מה זה קרוב ומה זה רחוק, ולמה שעתים זו נסיעה שאפשר לעשות. ואז גם לחזור, והכל באותו יום, ובמרכז לא נוסעים יותר מחצי שעה למקום.

והנה מגיע החלק שעליו הוא האהוב, השאלה הבלתי נמנעת "למה את גרה שם? והאם תחזרי? זה לא מקום קצת ריקני?" ואני פוצחת בנאום הקבוע, שאותו אני עושה לפחות פעם בשבוע.

הילדות במושב הייתה מושלמת, ילדות של טבע, טיולים, ובכל ארוחה ההורים נמצאים. במושב יש עצמאות מגיל קטן, והחברים מלווים אותי עוד מהגן. וכשאני מגיעה למקום חדש, זה לא משנה אם אני קטנה או גדולה, כי אני זוכרת מהמושב שכולם חברים, בלי קשר לטווח הגילאים. ככה זה כשאין הרבה ילדים.

ובמתן עזרה? מי לא זוכר איך זה להיתקע בלי ביצה לעוגה, ואין מאיפה להביא אז מבקשים מהשכנים והם כמוכן באהבה נותנים.

ועכשיו בשנת שירות, במכינה או בצבא, מגיע התפקיד שלי.

הרי גדלתי על זה שנותנים כשצריך ואחר כך גם מקבלים בחזרה, ואת הדבר הזה לקחתי איתי למכינה ולצבא.

כשצריך עזרה או מתנדב, אני את היד תמיד מרימה, כי ככה נהוג במושב, בשמחה.

אנחנו כבר עזבנו לפני שנתיים, או שלוש, ויש דבר שתמיד נמצא בראש. הגעגוע לשקט, לנוף המדברי, שהופך את הכל לכל כך ייחודי. געגוע להרים הגבוהים שאת המושב מקיפים, געגוע לטפס עליהם, לשבת, ולתת בכמה תמונות, בשביל שביום ראשון יהיה מה להראות. "כן זה ממש ליד המושב, זה הנוף, נסיעה מקסימום של חמש דקות. כל סופ"ש אני שם נשבעת לכם, זה ה- מקום לבלות, קפה תה, אפשר גם מסיבות".

אמנות מפארן - חמי ביקן

אבל מה עוד???

חוץ מערכים וכלים להתמודדות, המושב נתן לנו גם המון אחריות. אחריות לספר על החיים במדבר, לספר את האמת - שכן, יש לנו חשמל, וכן גרים בבתים ולא במערות, ויש אפילו בריכה שאפשר בה לשחות.

כולנו מסתובבים עם הכובד על הכתפיים ותשובות מוכנות עם נימוקים, כמו שגירים קטנים. עם גאווה אמיתית, לייצג את המושב כמו שצריך. וזה עובד, בהצלחה, כי בפעם ב... כשפוגשים מישהו שאומר "פארן אהה, אני מכיר אותך מהצבא, או אותה מהעבודה" ונאמר שם פרטי ושם משפחה, ואני כמוכן מזהה וכך מתגלגלת לה השיחה, על איזה מושב מדהים ואנשים טובים, ולי נשאר להנהן ולהסכים.

למה חזרתי לפארן?

כתבה אחינועם עובדיה (איור - תאיר עובדיה)

מתוך אוסף תשובות של בני ובנות פארן, שבחרו לחזור ולהקים פה בית.

(נכתב בלשון זכר, אך מתייחס לשני המינים)

פשוט הטלתי מטבע ובגלל ש...

הכי טבעי לי לחזור לפארן,

זה הבית כאן.

סגנון חיים,

שינוי קריירה,

מדבר,

קהילה קטנה,

ערכים של פעם ושלווה.

כל דבר שעשיתי דיגדג לי לחזור,

כך אני רוצה לגדל את הילדים שלי, במבט לאחור.

לשחזר את החוויה של ילדותי

וגם בגלל שאישתי הכריחה אותי.

היום אני שמח על ההחלטה,

לחיות את החיים, שהכי קרובים לחיי משפחה

קרוב להורים,

חופש לילדים,

עם קרבה לטבע, לאדמה.

אני אוהב את החקלאות, את העצמאות שיצרתי לי כאן,

תכלס, בכל מקום שהייתי לא הרגיש לי טוב ונכון

כמו פה בפארן.

ויש גם כאלה שאולי במבט לאחור,

היום, לא בטוח שהיו בוחרים לחזור...

לצוד עשורים שיעברו עלינו לטובה!

ניסוי ותהייה בחקלאות בפארן - אבי קוח

סיפור ההתפתחות החקלאית בפארן על כל היבטיו, משנת ההקמה הראשונה ועד ימינו, לא נחשף ולא ידוע לרבים מאיתנו, במיוחד בני הדור הממשיך. במאמרי זה אנסה להעלות קווים מאפיינים למהלך צבירת הידע החקלאי בפארן, בתקווה שחברים הנושאים זיכרונות וידע בנושא, יוסיפו הערות וסיפורים להשלמת התמונה. קיימתי פגישות בנושא עם כמה מהמעורבים בעשייה החקלאית בפארן, חברים, מדריכים ואחרים. כמות האירועים גדולה ורחבה ואביא כאן דברים עיקריים. יש לציין שמאמר זה אינו כולל בתוכו את גידול בעלי החיים, לבשר ולחלב, נושא זה ראוי לכתבה משלו.

בדיעבד התברר, שהיו נתוני טמפרטורות מתחנה מטאורולוגית מקומית. הנתונים הצביעו על אירועי קרה חוזרים כמעט כל שנה, לפעמים יותר מאירוע אחד בשנה, בעצמת קור של 5° - ופחות ולמשך זמן של שעות רבות, נתון שהצביע על סיכון משמעותי לגידולים. מידע זה לא נלקח בחשבון על ידי מי שהנחה אותנו. גם החלטות אגרוטכניות אחרות כמו מרווח בין הטפטפות - 60 ס"מ, זמני השקיה ועוד, נבעו מניסיונם של מושבים עם קרקע חרסיתית אוצרת מים ולא התאימו לחול הדיונה עליו הוקם גן הירק.

התוצאה הכלכלית של שנת העלייה על הקרקע הייתה מאכזבת. בשיחה עם **עודד יפה** מצין - יהב, אמר עודד שהתמימות המקצועית וחוסר הידע, אפיינו גם את חברות המקימים הצעירה בעין - יהב, ששלמה אף היא שכר לימוד על טעויות ותהיות בשדה.

בשנת 1972 שטח החקלאות הועבר לצדו המערבי של כביש הערבה, קרוב יותר למושב, בתקווה לתנאי גידול טובים יותר - אדמה יותר חרסיתית. הוכשרו 500 דונם וגודלו בשטח פתוח עגבניות, מלונים ופלפל מזן וונדר. חלק מהשטחים הושקו בטפטוף וחלק בהמטרה. את הפלפל זרעו באדמה והנביטו בהמטרה. בשנה זו, בחודש נובמבר התרחשה קרה ופגעה בגידולים באופן שאי אפשר היה לשקמם.

בשנים הבאות עד המעבר מ"מושב" למעבד את השטחים במרכז למושב עובדים בו כל חקלאי מעבד את משקו, כארבעים דונם לכל משפחה בשלב ראשון, הלך ונצבר ניסיון אישי וכללי ע"י המקימים הראשונים. מעורבות מדריכים מסודרת, מתחילה ברמה מינורית, מעורבות מו"פ עדיין בחיתוליה. הרכב הגידולים: בצל מזן אורי ובית אלפא, עגבניות שרועות ובהדליה ספרדית, חצילים ללא הדליה או

הפעילות החקלאית בפארן החלה בתחילת שנות השבעים של המאה הקודמת. צוות חלוץ בהנהגת **יובל רייך** הקימו את שדה הירקות הראשון. מיקומו של השדה הוכתב לפי הקרבה לבאר של מקורות - היום נמצאת בשטח ירדן, עם מים באיכות טובה. הוכשרו 200 דונם על שטח חולי של דיונה. הצוות הקטן הכין את הקרקע, חיבר את הבאר לצנרת ראשית לחלוקה ופרש רשת הולכה וטפטוף בחלקות המשנה. ההשקיה נעשתה ישירות מהבאר והייתה תלויה לגמרי בתקינות מערכת השאיבה של מקורות.

לדברי **חמי ברקן**, מקור הידע וההחלטות מה לגדל, הגיעו מכמה כיוונים. הציקרי - עושים מה שמצליח בעין - יהב וגם בחצבה. המדריכים הזכורים לטוב: **טוקי וצוזי גדיש** ובנוסף חקלאים בעלי ניסיון מפצאל שבבקעה. לפי זיכרון החלוצים בשטח, ההדרכה של שרות ההדרכה והמקצוע הממשלתי - שה"מ - לא בלטה בשטח.

בפעילות ראשונית זו של התחלת ייצור חקלאי עם תכנון מקוצר, התגלו פערי הידע והניסיון, על אף הליווי של חקלאים מצין-יהב. גידלנו עגבניות בהדליה ספרדית, בצל חורף, אבטיחים ומלונים מאוחרים.

תלמים ראשונים 1972 – על הטרקטור יפתח דובנוב

בהדליה ספרדית, מלונים ופלפל קליפורני מהזנים הוציאו. צבירת הניסיון והידע, נעשתה בעיקר אצל החקלאים, תוך כדי לימוד מטעויות. תופעת הקרה צדין מאיימת על הגידולים כל שנה והסיכון שנלקח ע"י הראשונים מתאים ל"צעירים ותמימים". העובדה שחלק גדול מאנשי הגרעינים והמצטרפים בתקופה הראשונה היו בנים ובנות למשפחות חקלאיות במושבים, או בוגרי בתי ספר חקלאיים, הוסיפה להתמקצעות ושיתוף ידע חקלאי שעבר תוך פעילות הדדית, הביא לקבלת החלטות ושדרוג אגרו-טכניקות המתאימות למצב בשטח.

עם המעבר לייצור במשקים פרטיים, אחרי ה"חלוקה", נוצר מצב חדש של צבירת ניסיון וידע חקלאי. כל "מושביק" עסק בחיפוש דרכים לשכלל את התוצאות, יחד עם תרבות מופלאה של שיתוף המידע והעברתו מחבר לחבר. באותה תקופה שהחלה ב-1976, מסדנו את פעילות ההדרכה של חברים מעין-יהב שהגיעו והעבירו לכל החקלאים מניסיונם. היו אלו: אורי רויס, עוזי גדיש ז"ל, (אשר לבאי - בגידול ההודים) ועוד אחרים וטובים. בהדרגה התמסדה גם פעילות מדריכי שה"מ ומדריכים לירקות, פרחים, הגנת הצומח וקרקע ומים הגיעו להדרכה משותפת או פרטנית אצל החקלאי. אורנה אוקו הדריכה והקימה את ענף הפרחים שהחל בהרציות ושלמה קרמר, הוא ג'וחא, לימד את כלנו להבין קרקע ומים.

מרכז המו"פ והפעילות המדעית היה אז ביוטבתה ומדריכים וחוקרים שם נהגו לעצור ולהתעניין בנעשה בשדות פארן. כך זכינו לעיתים לביקורים של חוקרים ממכון וולקני

ומהפקולטה לחקלאות, שתוך למידה של התנאים הייחודיים לפארן העבירו לחקלאים ידע ופתחו הזדמנות לשדרוג של הזנים ולבחינה וניסוי של גידולים.

ב-1978 החלה פעילות מו"פ בעין-יהב, כתחנת מחקר נלווית לזו שביוטבתה. עודד יפה ניהל את התחנה ועסק בפעילות ענפה של בחינת זנים, שיטות גידול, דישון, השקיה, הגנת הצומח ועוד מכלול נושאים. במקביל ביצעתי אני סדרת ניסויים בפארן, שכללה מבחני זני פלפל ועגבנייה, יחד עם ניסוי גדול ומורכב של בחינה ואופטימיזציה של השקיה בטפטוף - ספיקות, מרחקים בין טפטפות וכד', שהיו חלק מעבודת המחקר של (לימים פרופ') אורי שני מיוטבתה. עם פעילות המו"פ הראשונית והתערבות מדריכי שה"מ, החלה התעניינות של כל החקלאים בפארן, שהיו צמאים לידע וליועץ, לשם שיפור היבולים ע"י שיטות גידול וזנים עמידים ופוריים יותר. גל התעניינות זה, לווה בביקורים תכופים של צוותים ממוסדות המחקר ומחברות הזרעים, שמצאו בפארן חקלאים צמאים לקידום.

בשנת 1978, במקרה או במכוון, החל בפארן ע"י כמה חקלאים השימוש ברשתות צל או רשתות מש כלשהן, כמגן חלקי נגד נזקי הקרה. רשתות מבתי רשת של פרחים הונחו על צמחי הפלפל, במטרה להגן על הפרי ממכות שמש. היקף השימוש היה קטן, כמה ערוגות. לאחר הקרה באותה שנה, התברר כי הרשתות מפחיתות את נזק הקרה. אז נזכרו החוקרים לספר כי כבר שנים אחדות ידועה להם השיטה להגן ברשת שחורה מפני קרה קרינתית! על זה אומרים "בוקר טוב", שנים אחדות של נזקים מקרה בפארן ופחות מזה בעין-יהב היו נחסכות, לו ידע זה היה מגיע אלינו מוקדם יותר. כאן המקום להכיר בחשיבות של פעילות מרכז מו"פ אזורי, המהווה מרכז איסוף מידע ליישום מידע, בהיצון חוזר בין חוקרים, מדריכים וחקלאים.

פיתוח ההגנה מפני קרה, שהחל ב-1978 ונמשך על פני שנות השמונים, נעשה בעיקר תוך ביצוע פעולות ע"י החקלאים בפארן. החל מפרישת רשתות על קורדונים מעץ ששימשו להדליה, דרך מעבר לשימוש בעמודי מתכת עליהם הולבשו קופסאות אלומיניום של משקאות קלים למניעת חיכוך וקריעת הרשת, שימוש בברזל בניין מכופף לח' ששימשו

להדליית הפרחים ומעבר הדרגתי לבניית בתי רשת פשוטים בשלב ראשון, ומשוכללים בהמשך - הכול ביוזמה ובכישרון, המצאות של חקלאי פארן. מערכות ההדרכה והמו"פ עקבו

התקנת מאוורר נגד קרה

אחר שינויים יותר מאשר פעלו לשינוי. ניסיונות ופרקטיקות לפיזור קרה ע"י הבערת צמיגים, שימוש במאווררים ואפילו הפעלת מסוקים בזמן הקרה, התגלו כלא מספיקים ויקרים לתפוצל. הפתרונות תועלו עם הזמן למבנים מוגנים.

יצמים ומהנדסים משוגעים לנושא, נרתמו לעזרת החקלאים במטרה ליצור מבנה - "בית רשת" יציב ואמין, שישא עליו מגוון רשתות ויהיה זול בהשקעה. אחד מהם, אלכס פלג מביצרון, קידם מבנים לפארן שהייתה בהם חדשנות ואולי גאוניות. גל הפתרונות ההנדסיים סחף לתוכו חברות פרטיות לבניית מבנים וגם חוקרים מהמכון להנדסה חקלאית בוולקני.

אם עד אמצע שנות השמונים, הגידולים בפארן היו בשדות פתוחים וניתן היה לראות מי הגיע לשדה הכי מוקדם בבוקר... הרי שבהמשך החלו לצוץ בפארן בתי רשת מסוגים שונים. השדחג והשכלול היו נחלת הכלל והידע הטכנולוגי הועבר בין החקלאים במושב ובהמשך גם במושבים השכנים.

למבנים שהוקמו להגנת הגידולים, הייתה השפעה טובה גם על איכות הפרי, שהיה מוגן עכשיו ממכות טבע, פגעי אקלים נוספים כברד וסופות חול ובעיקר ממכות שמש. המבנה הגן מהבשלה מוקדמת ואפשר קטיף לאורך זמן.

באמצע שנות השמונים, ביוזמה של כמה חקלאים: סיגלר, רמי ברז"ל ואחרים, התחלנו בפעולה משותפת של ריסוסים מבוקרים מהאוויר. דגימות בשדות וניטור מזיקים ומחלות ודיווחים של חקלאים אודות תופעות שונות, הביאו להחלטה לבצע ריסוס משותף של כל השטחים: כ-3,000 דונם באותה תקופה, אחת לשבוע בממוצע. הפעילות לוותה בהורדת רשתות מעל השטח, ערב לפני הריסוס והחזרתן בסיומו. אחד הבונוסים למהלך זה, היה הפחתת החשיפה של החקלאי לחומרי הדברה. מדריכי הגידול והגנת הצומח היו שותפים להחלטות בנוגע לריסוסים. מצב הסניטציה בשדות השתפר מאד בעקבות מהלך זה והביא לקידום ייצוא הפלפל לארצות הברית. הריסוס האווירי פסק עם התרבות החממות שבהן אי אפשר לרסס מהאוויר.

יוזמת הייצוא לארצות הברית יצאה מחברת אגרסקו. לנושא נרתם מו"פ ערבה, בתכנית רבת סעיפים. פרויקט "ערבה נקייה", יחד עם ניטור מצב זבוב הים התיכון בערבה התיכונה, היה פרויקט לאומי, בתקצוב משרד החקלאות, קק"ל, המחלקה להתיישבות בסוכנות היהודית ואחרים. חקלאים מצטיינים ממושב פארן היו לחלוצי ייצוא הפלפל לארה"ב ובמהרה חלק גדול מהיבול, יוצא לארה"ב בעיקר בהטסה.

בשנת 1978, בעקבות מציאת מים גאותרמיים בחום של 60 מעלות, בבאר "פארן 20", העליתי תכנית לניצול אנרגיית החום של מים אלו. זו הייתה תכנית ששילבה חימום קרקע, חימום חלל, חימום בריכות מדגה ובריכות אצות בצנרת סגורה - מחליפי חום ואז ניצול המים, שהיו מליחים, למדגה פתוח ולהשקיה. התכנית התקבלה ואושרה ע"י רם מואב, המדען הראשי של מכון וולקני והוצגה בפני אנשי הסוכנות, קק"ל, משרד החקלאות והמועצה האזורית שלנו. לאחר הרבה לחצים וסיבוכים פוליטיים ומשיקולי מימון וסמכויות, הוחלט על כניסה ל בחינה של גידול דלועיים, כפיילוט של 2-3 דונם בשלב ראשון ובמקביל במערכת ניסיונות המו"פ.

שנת הפיילוט הראשונה נעשתה ע"י חקלאים מהמושב. צנרת מחליפי חום הוטמנה בעומק 30-50 ס"מ מתחת פני הערוגה, עליה נזרעו או נשתלו מלונים מזן גליה על חיפוי פוליאטילן וחיפוי עליון במנהרות נמוכות. המטרה הייתה לבחון אפשרות הקדמת היבול ושיפור באיכותו. התוצאות שהתקבלו, לא היו חד משמעיות וגם לא נעשתה במקביל חלקת ביקורת ללא חימום. במקביל ובהמשך, הוקמה חלקת ניסיונות לבחינת שימושים במים חמים בניהולו של שבתאי כהן חבר פארן.

שבתאי כהן ויואב רטנר ז"ל, ניסוי גידול מלונים בחימום

בחלקה החדשה נערכו בדיקות וניסיונות בגידולים חדשים, עם או בלי חימום קרקע וחלל המבנה: ניסוי מקיף בגידול תות שדה בחימום, להקדמת יבול בחורף, ניסוי דלוצים כנ"ל, ניסוי בגידול אספרגוס עם או בלי חימום, להשגת נצרים חורפיים מוקדמים, ניסוי בחימום נוף וחלל בכרם מזן פרלט עם או בלי חיפוי פוליאטילן, ניסויים בייצור שתילים שונים בתנאי חימום ובדיקות נוספות. חלקת ניסיונות זו, הייתה מעניינת מאד ומשכה אליה חוקרים ואנשי אגרו-טכניקה מכל מוסדות המחקר בארץ. מעורבותם הוסיפה והרחיבה את הידע של חקלאי פארן. בסופו של עניין הוחלט לצאת לפיילוט בן 20 דונם, של מנהרות מחוממות, לגידול מלון מוקדם בעיקר בחימום חלל בלבד וחלקו בחימום חלל וקרקע. הידע שנאסף ונצבר סביב חלקת הניסיונות, העלה את רמת הידע החקלאי של כולנו והביאה למיזמים חדשים במושב, לדוגמא המשתלה שהוקמה ע"י משפחת לוזובר. הפרויקט בעיקרו נוהל ע"י ישראל זר ובשלב מסוימים ע"י חמי ברקן ועזר פורת. במרבית הנטל הכספי נשאה הסוכנות היהודית ואת הנתונים קיבל והעריך צוות ממכון וולקני בראשות ד"ר שייקה סגל.

עם השאיפה לקידום הייצור החקלאי בפארן, שנות השמונים והתשעים אופיינו בשיתוף פעולה מחקרי עם עשרות חוקרים, חברות תשומות, חברת היצוא אגרסקו, מדריכי שה"מ בערבה וצוות המו"פ שהתפתח עם השנים.

הרווחיות בענף המלון באותן שנים ירדה, לאט ובטוח נעצרו הניסיונות בגידולים השונים ושימוש באנרגיה הגאותרמית לטובת ענף הפלפל שהתפתח לענף הגידול המרכזי משנות התשעים של המאה הקודמת ועד היום.

גידול הפלפל בפארן, החל עם 3 צנים: מאור, חצי ונהריה. עם התצפיות הראשונות בגידול, היה ברור שבפארן יש עדיפות לגידול זה, על פני מושבים אחרים באזור. תחילה הגידול נעשה בשתי שורות לערוגה ובמרחק של 50 ס"מ בין צמח לצמח. ממוצע היבול לדונם פלפל, עד תחילת שנות השמונים, נע בין 5 ל-6 טון בלבד, כשחלק גדול מהיבול לא התאים ליצוא בגלל בשלות יתר. הפרי נשלח למיון בבתי אריזה שונים מחוץ למושב ולא תמיד טופל כראוי ומיון בזמן. מעורבות אגרסקו והמגדלים הן שהניעו את השינויים

בטכניקות הגידול והמיון. הזן 1195 של חברת הזרע, הצטיין בחנטה טובה יותר ובעמידות פרי גבוהה לאורך זמן. חקלאים מצטיינים הגיעו ליבולים של 7-8 טון לדונם. מדריכי שה"מ **יורם צביאלי** ו**רבקה אופנברג** וכן מדריכי קרקע ומים והגנת הצומח המשיכו לתת את הגיבוי, אבל את עיקר הלימוד עשינו ולמדנו איש מרעהו. יש לציין את אנשי חברת אגרסקו שעקבו וליוו את המגדלים על מנת לכוון לפרי מתאים ליצוא. במקביל עם התרחבות הענף, נכנסו לתחרות בחירת הזנים המתאימים ליצוא עוד חברות זרעים, בנוסף ל"הזרע" ו"זרעים גדרה". דרישות הייצוא הכתיבו גדלים של הפרי, צורה, אחידות ועמידות. במקביל לניסיון שהצטבר בשטח, ערך המו"פ מבחני זנים בהיקפים מרשימים והעביר את המלצותיו.

בתחילת שנות השמונים, החל מעבר למיון עצמי של הפלפל. **דור שחר** הוביל את המהלך ותוך זמן קצר הוקמו בפארן בתי אריזה במשקים. איכות הפרי מהגידול ועד האריזה הייתה בידי החקלאי והשתפרה באופן מובהק. פארן הפך למרכז חשוב לגידול פלפל בערבה ובארץ. גם כאן לווה המהלך במחקר ומעקב אחר איכות הפרי הממוין בשיטות שונות ולפי הזנים השונים. במו"פ נערך מחקר חשוב בנושאי קטיף, מיון, אריזה ואחסון הפרי, כל זאת בשיתוף חוקרים ממכון וולקני.

ביוזמת המגדלים בפארן, החל מעבר מגידול בבתי רשת פשוטים, למבנים משוכללים. ליווי המו"פ הצביע על חשיבות גודל המבנה וסוגי הרשת שעליו. בתחילת שנות התשעים, ובעידוד מנהלת ההשקעות במשרד החקלאות, החל מעבר לגידול פלפל בחממות רגילות ואף חממות מתקדמות ויקרות יותר. מו"פ ערבה עבד באופן אינטנסיבי בסיוע משרד החקלאות ובשיתוף חברת "זרעים גדרה", על פיתוח זני פלפל חדשים והזן שנבחר, 7158 משמש עד היום כזן מרכזי בפלפל.

בתחילת שנות האלפיים, החלו כמה חקלאים, בשיתוף של מדריכי שה"מ, בניסיונות גידול בסוגים שונים של תעלות. נמצא כי במרבית המקרים ניתן להסתפק בגידול בתעלות רדודות, שבהן מצע קומפוסט. חשיבות השימוש בשיטה זו, גדלה במיוחד לנוכח המחסור בחול, לציפוי החמדה

המקומית בשטחים שהוכשרו מתקופה זו ואילך. את התהליך ליווה שלמה קרמר, מדריך הקרקע והמים ו**אביתר איתאל**, מדריך שה"מ בנושא הנש"מ. באותה תקופה התרחבה הקליטה, עם הגעתם למושב של ראשוני הבנים והבנות החוזרים. המאמץ להעלות את היבול ואת איכותו הובל ע"י מספר חקלאים צעירים, אומצו שיטות גידול חדשות, כשחברות הזרעים שותפות להדרכה ותוך כמה שנים היבול הממוצע עלה ל-12 טון לדונם. יבול של פחות מ-10 טון לדונם מהווה היום גבול תחתון לרווחיות.

במהלך השנים התעוררו בעיות שונות בפרי (חטטים), הופיעו מחלות שורש ווירוסים שונים, ואלו טופלו במקצועיות ע"י **ד"ר שמעון פיבוניה** וחוקרי המו"פ ו**סוואטלנה דוברינין**, מדריכת הגנת הצומח.

ענף הפרחים התפתח בערבה מתחילת שנות השמונים של המאה הקודמת, גדל במשך 15 שנה והיה ענף משמעותי בכל המושבים. בהדרגה, עם ירידת הרווחיות, יצאו מהענף מרבית המגדלים. תהליך דעיכת הענף בערבה קורה כחלק מתהליך ארצי בענף. עם זאת, מספר משקים, 3 מהם בפארן של משפחות **יונש**, החליטו להמשיך בענף, תוך השקעות,

התייעלות מתמדת ושילוב גידולים חדשים וטכנולוגיות חדשניות. קשה לראות היום מגדלים חדשים שירצו להיכנס לענף, נוכח ההשקעה הגבוהה הנדרשת, כוח האדם הגדול שהענף מצריך והמורכבות שבניהול משק כזה. ללא עידוד והכוונה ממשלתית במימון ובריכוז מאמצים הענף לא יוכל להמשיך להתרחב ולהתפתח.

ליזיאנטוס – משק יונש

אלו יכולים לצאת מוקדם בעונה ולפדות מחיר גבוה. יש לציין שגידולים אלו דורשים מים באיכות טובה ממי הקו שלנו. כמו

עצי מיִּשְׁמֵשׁ בחלקת המו"פ

כן נשתלה חלקת תות שדה במנהרות, באחריות המקצועית של **שבתאי כהן**. הניסיונות בתות, הראו היתכנות כלכלית לייצור פרי איכותי ובכמות טובה, אך המכשלה של כוח אדם רב לענף מנעה את אימוץ הגידול ע"י חקלאים. לאורך השנים התחלפו מנהלי החלקה והיו גם בעיות תקציביות שפגעו בניסויים. כיום החלקה עברה ל**יובל קלם**, כחלקה פרטית. יובל מנסה להעלות את הגידולים בחלקה על פסים מסחריים, תוך המשך הניסויים. הידע שנאסף יוכל לשמש כל חקלאי שיהיה מעוניין להשתמש בו. בין הנשירים ממשוכה תצפית במשמש שהראה פוטנציאל כלכלי ויתרון מקומי בפארן, על שאר מקומות הגידול. גידול נוסף שיוכל הכניס לחלקה: פיטאיה, המסתפקת בכמות מים קטנה אך באיכות של מים מותפלים. יובל מכוון את התצפיות שהוא מבצע מתוך כוונה להגיע לגידולים שיוכלו להוות אלטרנטיבה לפלפל, בהיותם ייחודיים לתנאי האקלים בפארן אך גם צנועים בהשקעות.

לסיכום: עלינו להרחיב פעילות ומחשבה בנוגע לגידולים אפשריים בפארן. נראה שבצד הקרוב, חקלאים יגונו את סל הגידול בגידולים חדשים או ישחזרו בתנאים משופרים, גידולים ישנים שנצנחו, תוך ניצול היתרונות היחסיים של התנאים כאן. זה המקום להודות לכל אותם חוקרים חלוצים, מדריכים מסורים ונאמנים וחקלאים ברוכי כשרון בפארן, שתרמו, ניסו והצליחו להביא את הייצור החקלאי בפארן לרמה שכולנו יכולים להתגאות בה. אני תקווה שאתגרי הפיתוח והחדשנות, ימשיכו להיות שאיפת חקלאי פארן גם בדורות הבאים.

עריכה: רחל יונש.

בתחילת שנות התשעים, בשיתוף, צידוד והדרכה של מו"פ גידולי מים, החליטה משפחת **וויסבורד**, להיכנס לפיילוט בגידול דגי נוי משריצים לייצוא (בשנים אלו הוקמו בערבה מיזמים אחדים לגידול דגי נוי). כמעורב בפיתוח, עלי לציין לשבח את המקצועיות והדבקות במטרה של המשפחה. נעשה ייצוא מסודר ואיכותי של דגי נוי, בעיקר לאירופה. מסיבות אישיות נסגר הפרויקט לאחר מספר שנים. פרויקט נוסף הוקם בהמשך ע"י משפחת ברקן, לגידול דגי נוי מטילי ביצים, בהצלחה מקצועית ניכרת. גם פרויקט זה נסגר לאחר מספר שנים לנוכח העלויות הגדולות, התחרות בשוק והדרישות הקיצוניות לתפוצל ותחזוקה של פרויקט כזה. לאור העובדה שחקלאי פארן נסמכים על גידול עקרי אחד - פלפל, ושוק קולט תוצרת עיקרי אחד - רוסייה, אנחנו מבינים שיש כאן רמת סיכון כלכלי גבוהה. מה גם, שמדי שנה צצים מתחרים חדשים, גם בשווקים בהם אנו נמצאים. ברור שיש לבדוק בפארן כיווני ייצור אלטרנטיביים, כדי לאפשר כאן קיום מכובד מחקלאות.

בשנת 2014, התקבלה אצל ראש המועצה אייל בלום, לאחר בקשות של פארן, ההחלטה להקים כאן שלוחה של המו"פ, מתוך הבנה שתנאי האקלים כאן שונים מאלו שבתחנת יאיר. בניהולו של **יובל סרט**, הוקם מתחם הניסיונות שכלל חלקת מטע עם מגוון עצי פרי באחריות חברתנו **דפנה הררי**, מנהלת ענף המטעים במו"פ. תנאי האקלים בפארן - מנות קור גבוהות בחודשי החורף, עם מעבר מהיר לטמפרטורות גבוהות כבר בפברואר, נמצאו מתאימים לגידול נשירים: משמש, נקטרינות, אפרסקים ולגידול ענבי מאכל. פירות

מושב פארן

גן הילדים הראשון

טקס ראש השנה המסורתי

גן השעשועים החדש והג'מבורי

חנוכת מאגר עשת

חנוכת מגרשי הספורט

הקמת המועדון לחבר + הא

רשת ההשקיה מחוברת למערכת המ

2009
הקמת מאגר האופרטיבי בפארן

2010
חנוכת מגרשי הספורט

2009
הקמת המתקן הסולרי הראשון על גג מבנה, מקור

2012
הקמת המכינה הקדם צבאית בפארן

2015
פתיחת הווטסאפ הפארני

2016

הוקמה ועדת חפ"צ, צב"ר של היום, לטיפול ברווחת הגיל השלישי

2017

הקמת גן השעשועים החדש והג'מבורי

2019

הקמת שכונת הקרווילות בפארן - שכונת "ליד אליהו"

2020

מאגר עשת נפרץ והמים מצופים שטחים

2020

קורונה
נכנסים לבידוד

2021

תחילת עבודות להכשרת ההרחבה החקלאית והקהילתית

8.10.2021 מושב פארן חוגג יובל

על ציור הזמן

25.11.1971
העליה לקרקע

1972
חיבור הישוב לרשת המים

קיץ 1972
חשמל לבתים מהגנרטור

המעבר לבתי הקבע

המעבר לבתי הקבע - המושבו "ץ" הופך למושבו עובדים

1974-1976
ניהול חיי הישוב כמושב "ץ"

1976
הקמת המועצה איזורית ערבה תיכונה

1978
חיבור הישוב לרשת החשמל הארצית

1977
גן הילדים הראשון בפארן

1983
הקמת מו"פ ערבה והניסיונות במים החמים

1978
הקמת בריכת השחיה

1984
טקס ראש השנה המסורתי - לראשונה

1986
צרכניה החדשה

1991
כיסוי הערבה בתקשורת סלולרית

1987
הגעת עובדים זרים ראשונים מתאילנד

1987
חנוכת מאגר עשת

1992
פירוק הקואופרציה

1998
בניית הגשר מעל נחל פארן

1993
פתיחת חדר הכושר

1997
אסון האולטרלייט והקמת בית העלמין

1997
אסון האולטרלייט והקמת בית העלמין

2000
הקמת החאן הראשון, פארן עולה על מפת התיירות

2004
מחשוב והבקרה

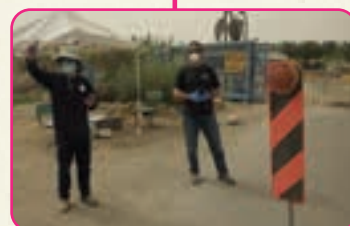
2007
הקמת מתקן התפלה וחיבור הבתים למי שתייה מותפלים

פרנסה נוסף

החאן הראשון

קורונה - נכנסים לבידוד

ת בפארן

מאגר עשת נפרץ

צריכה: דפנה הררי

סודיו ג'ורמיק

סך הכל אני מרוצה מהכפר - שיחה עם יפתח בן דוד

ילדי האלוהים:

כשהקמנו את פארן, הייתי בן 19. ניתנה לנו הזכות הייחודית שמעטים זוכים בה, להקים ולעצב מושב בעצמנו. היום אפשר אולי להשוות את מה שעשינו למי שפיתח משהו בהייטק, לסטארט-אפ. זה שיש בנקודה הזו בערבה אור בלילה והאור משמעותו חיים מלאים בעשייה וילדים, זה בזכותנו וזה גורם מכונן בחיי אדם שהיה שותף לכך.

היו אנשים יקרים שיעצו ועזרו לנו: דני קריצ'מן ויוסי יפה מתנועת המושבים, שי בן אליהו, שמוליק בן שאול מפצאל שהיה מדריך שלנו בתקופה מסוימת, אבל אנחנו עצבנו את דמותו של המקום. בני 3 הגרעינים, כילדים צעירים, עצבנו את המקום וקבעו את צורת החיים לדורות הבאים. ההתחלה משפיעה עד היום ועוד תמשיך להשפיע על ההתנהלות הבין אישית והאזורית במושב.

פעלנו בתוך מסגרת שהותוותה לנו, של מושב חקלאי. אמרו לנו: פה בערבה זה המקום שבו תחיו, זה המקום שלכם, תעשו פה מה שתחליטו. בעוד 4-5 שנים תהיו מושבניקים. המוסדות המיישבים קבעו את מבנה המשק, את התכנית המקורית של המושב, ואנחנו קבענו איך הכול יתנהל ויתפתח. הייתה ויש לנו השפעה גדולה וחשובה על מה שקרה פה. בחרו שללא סיוע של הגורמים המיישבים: המחלקה להתיישבות של הסוכנות היהודית, הקרן הקיימת לישראל והאגף לבנייה כפרית במשרד השיכון, לא היינו יכולים להקים את הכפר, אבל השלטון, אז והיום, לא יודע באמת מה צריך לקהילה ולביחד, כל מה שיש פה נוצר על ידינו. לדעתי הייתה לנו זכות גדולה, זה היה התפקיד שלנו להחליט על מה שקורה כאן, כולל ההחלטה את מי לקבל כחבר במושב. אני אישית מרגיש שיש לי מזל שהשתתפתי בהקמה של המקום הזה ואני מנסה להנחיל לנכדיי את ההסתכלות הזאת, את החשיבות בשמירה על הכפר ועל הארץ. המושב נולד למעשה לפני תאריך העלייה על הקרקע, אותו אנו מציינים השנה, אלא כשהתחילו לארגן את החברים לגרעינים המייסדים.

כשבאנו, כל אחד מהמושבים שלו, ראינו עצמנו כעושי דרכם של הראשונים, אנשי העלייה השנייה והשלישית. חלק ממי שהגיע לכאן היו נכדים של אנשי ה"מייפלואר" הישראלית, נכדים לבני העלויות הציוניות האלו. אולי לא כולם, אבל כך לפחות אני חשתי. הכפר הוקם 50 שנה אחרי שהוקמו המושבים הראשונים, היום הם בני מאה, ואנו במחצית גילם. התפתחות המושב:

בפארן היה אמור לקום קיבוץ, אך הנקודה הוסבה למושב עובדים. המושב הוקם במבנה משקי של המושבים שקדמו לנו בערבה, כשבקבות הקרה נוספה הרפת, כטיפוס משק נוסף. בעקבות הניסיון של עין יהב וחצבה, הלולים הוקמו מחוץ ליישוב. כל משק קיבל 3 דונם תמרים בעיבוד עצמי, חוטרים מכמה זנים שהגיעו מקליפורניה. כמו ביתר מושבי האזור, לכל משק היו ירקות ופרחים, אלו נתונים שלא היינו מעורבים בהם. אני אישית לא הייתי כל כך מעורב בצד המשקי.

יפתח עם השר ישראל גלילי הממונה על ההתיישבות ויחיאל אדמוני מנכ"ל המחלקה להתיישבות בסוכנות היהודית בעת ביקורם בפארן ב-1973.

בהתפתחות של פארן, היו שתי אבני דרך: הראשונה המעבר ממושבוץ למושב - מהלך שהיה מתוכנן מראש, והשני מהלך שנכפה עלינו - פירוק הקואופרציה בשנת 1992. המהלך הזה

צרכים ויכולים לדאוג שבחלקת האלהים שלנו יהיה יותר טוב ואנשים יהיו יותר שמחים. צריך לטפח את גאוות היחידה, אני חושש שהיא יורדת בשנים האחרונות. הדור השלישי לא בטוח שעתידו בפאון. היה צריך לתת להם אתגרים כמו למשל הקמת ישוב נוסף בקרבת פאון. אני שמח על קיום המכינות בערבה ותכנית עבודה עברית. אני מאמין בצעירים מהדור הזה, הם שואלים שאלות קשות ומחפשים משימות. חשוב לנו שיסתובבו כאן צעירים ולצערי המושב לא מספיק עוזר בקיומם. אנו לא רק תורמים אלא גם נתרמים מכך שהם נמצאים כאן. אלו צעירים מצוינים, אני מכיר אותם ולא מעט מהם מגלים עניין בהמשך החיים בערבה. הייתי רוצה שנרים בגאווה דגל, מצד אחד פאון ומצדו השני מדינת ישראל.

המקום הזה היה חשוב לי מרגע שהחלטתי להגיע לכאן, לא יודע למה, אבל לאורך כל השנים שאני כאן אני עסוק בדאגה לפיתוח שלו, זה מוליך אותי ומהווה קו בחיי ואני חושב שהשארתי את טביעת האצבע שלי, ושיש לי השפעה על מה שקורה כאן. ב-25 השנים האחרונות, מה שמוליך אותי הוא הדאגה לדור השני והשלישי, כאן וביתר מושבי הערבה. כשאני לוקח את הנכדים שלי לגן, וזה קורה כמעט כל יום, אני מרגיש טוב עם מה שאני רואה.

שמעה מיפתח והעלתה על הכתב: רחל יונש.

השפיע מאד על המושב וההשפעה עוד מורגשת היום ותהיה מורגשת בעתיד. לו היינו מאורגנים יותר, היה לנו יותר כוח ואילו היינו חזקים יותר, יכולנו למשל להימנע ממכירת מניות תנובה שהיו בידי המושב. לא דנו מספיק בהמשך קיום הקואופרציה, שהתפרקותה פגעה לדעתי בערבות ההדדית. חיזוק הקואופרציה היה יכול להועיל לפאון גם לעתיד. אני מתכוון גם לשיתוף בתוך פאון וגם לזה שבין המושבים באזור. זה התפספס בדרך. להבנתי, הקטנת השיתוף פוגעת במרקם החיים. אני חושב שהכפר היה צריך להיות הרבה יותר שיתופי, למשל מימון גני הילדים דרך המיסים של כלל החברים. רוב האנשים לא מתעניינים במה שקורה בגופים אזוריים וכלליים שבהם אנחנו שותפים וזה פוגע בנו. הצרכים שלנו גדולים ממה שאנחנו יכולים לממן, אך לצערי אנחנו לא מספיק מחפשים עזרה חיצונית. המיסים כאן גבוהים ללא כל השוואה למקומות אחרים. אנשים לא מעורבים גם בנושאים אחרים כמו מצבו של כביש הערבה. חוסר המעורבות והאכפתיות מפריעים לי בעוד נושאים ובהם טיפוח וניקיון הכפר, נושא שאני אישית מנסה לשפר. מעט מדי חברים משתתפים בעשייה וזה מאכזב אותי.

איך היית רוצה שפאון תראה בשנת החמישים?
הייתי רוצה שתהיה יותר מעורבות וגם יותר אופטימיות. העניינים לא פשוטים, אני לא מזלזל, אבל אני חושב שאנחנו

עבודות ההרחבה בפאון 2021

תמרים רבותי, תמרים - חנית רטנר

מים רבים זרמו אל הים, מאז יצא **בן ציון ישראלי** חבר קבוצת כינרת, בשנת 1933 בשליחות לאומית שמטרתה השבת התמר, שהוא אחד משבעת המינים, אל הארץ המובטחת.

בדרך לא דרך, הגיע אל הקהילה היהודית בעירק אשר נתנה ידה, בסודיות גדולה להבריח חוטרים לארץ. בימים הללו עירק, אירן ומצרים ראו בתמר משאב לאומי שאין להוציאו מארצם. מכיוון שההובלה נעשתה במשאיות, כמות החוטרים הייתה קטנה. רק ב 1955, שנה לאחר מותו הטראגי של ישראלי באסון מעגן, המשיך **יני אבידוב** את צוואתו של ישראלי, חנר אנייה איטלקית ובדרכי עורמה, הבריח כ- 60 אלף חוטרים. חלקם שרד ואף ניטע בערבה. הובאו מספר זנים, אך המג'הול שמקורו במרוקו הגיע מאוחר יותר.

היום, חזונו של ישראלי התגשם ולאורך השבר הסורי אפריקאי, מאצבע הגליל בואך אילת, נטועים אלפי דונמים של תמרים, בעיקר מזן מג'הול.

כפארן כ- 520 דונם של מטע משותף ועוד כמספר הזה במטעים פרטיים. בימי הסתיו הקרובים, יצאו מכאן מאות טונות של המתוק הזה וכולנו תקווה שימצא להם השוק והפדיון שיהלום את ההשקעה הגדולה בענף. אין לנו עדיין הבטחה שכל סיני והודי יאכלו לפחות תמר אחד בשנה.

עם בוא הגדיד, כדאי לכולנו להנות מסגולותיו הבריאותיים הגדולים של התמר. במחקר על בני אדם שנעשה בטכניון, נמצא שבתמר חומרים מעכבי חמצון בשם פוליפנולים. התמר מכיל סוכרים טבעיים, אשר נמצא במחקר שאינם גורמים לעלייה במשקל ולעלייה ברמת הסוכרים בדם. כמו כן נמצאה ירידה של כ 15% ברמות השומנים בדם הגורמים לטרשת עורקים.

מעבר להנאה הגדולה שבניתוק התמר הבשל מהאשכול ואכילתו במטע, שימושים רבים לו במטבח:

* כייף גדול להתחיל את הבוקר בשייק שבסיסו תמרים, שקדים מים וקרח, היוצרים חלב שקדים טעים. כל תוספת של פרי, עלים ירוקים וכמובן ספירולינה של אלעד, משדרגת אותו לרמות על.

* ניתן להכין קינוחי בריאות של תמרים, אגוזים, חמאת בוטנים, חמאת שקדים ושוקולד.

* ישנם כמובן המעמולים המפורסמים: בצק פריך עדין ממולא בתמרים אגוזים ומעט קינמון.

* נחמד להגיש תמר ממולא בגבינת שמנת ואגוז או בשקדים ואגוזים טחונים.

* טעים כתוספת לכריך עם גבינה ריחנית וירק.

* אפשר להוסיף מעט ממנו לממרח סלק ושקדים - נוסה בהצלחה.

* התמר מהווה תוספת טעימה לסלט תרד, תמרים ופיסטוק עם מעט בצל סגול.

* השף הדיי עפאים, ממליץ למלאו בדג לוקוס טחון ושקדים ולבשלו ברוטב חמצמץ.

* ניתן להכין לשבת, חלה ריחנית עם תמרים ושומשום.

* לחובבי האלמנהול, המלצה למשקה ערק עם תמרים ושקדים קלופים.

* הסילאן - שהינו דבש תמרים, מהווה תוספת נפלאה לרטבים ותבשילים.

* יש המשלבים את התמר בתבשילי בשר, אשר אינם במחלקה הצמחונית שלי.

היצירתיות והדמיון יכולים להפליג לעוד הרבה מתכונים נוספים שוודאי עיטרו תבשילים בסיפורי אלף לילה ולילה.

למי שנשאר זמן אחרי כל הבישולים, יכול להשתמש בחומר הגלם הנפלא שמספק עץ התמר לקליעת סלים, הקמת גדרות וחיפוי גגות.

שלבנו את התמר בחייכם, הוא משלנו והוא כאן.

הרפת בפארן - נתי כהן

בשנת 1972 אחרי הקרה הגדולה, החל מסע שכנוע מצד פארן ביוזמתו של יובל רייך, להקים בפארן רפת חלב, כמקור פרנסה נוסף. המוסדות המיישבים לא התלהבו מהרעיון בלשון המעטה.

לבסוף הסכימו להקים בפארן גרעין לגידול עגלות, מתוך כוונה לשווק את העגלות ההרות בארץ או לחילופין לייצא עגלות הרות (לאירן). מאמצים רבים נעשו בפארן להקים רפת לאכלוס העגלות, והן אכן הגיעו מקנדה ביוני 1972. ביום בהיר אחד, הגיעו לפארן 300 עגלות, והרפת יצאה לדרכה. אנחנו, שבאנו ממשקי רפת של ההורים בצפון, ידענו שאת בעלי החיים האלה לעולם לא יוציאו מפארן. בתחילת הדרך, נתקלנו בהרבה בעיות בריאות של העדר, קיבלנו עזרה רבה מד"ר יהודה צפרון שהגיע מבאר שבע ומפרץ **בן יהושע** מבאר טוביה. העגלות האלו היוו את הבסיס לרפת בפארן.

במקביל לגידול העדר, התחלנו להקים את רפת החולבות ומכון החליבה. בסוף 1974, החלו ההמלטות והחלה חליבה בפארן. לקראת פסח 1976 (החלוקה), חולקו הפרות למשקים שרצו להתפרנס מרפת. בהתחלה היו 8 רפתנים, כל אחד קיבל 29-30 פרות חולבות ויצאנו לדרך. התחלופה של המגדלים (הרפתנים) הייתה גדולה, בעיות לא חסרו אך עם כולן התמודדנו והקמנו רפת לתפארת.

בשנת 2001 הוקמה בפארן, ע"י 6 מגדלים רפת משותפת. המניעים לכך היו הצורך להתייעל, הצורך לעמוד בתנאי הסניטציה הנדרשים ולפתור את בעיית הצפיפות בחצרות. הרפת הייתה משוכלת מאד, החליבה נעשתה ע"י רובוט, כשהפרה מגיעה להיחלב מיוזמתה, ובהמשך הוחלפה לחליבה רגילה בשעות קבועות.

במהלך השנים עוד רפתות יצאו מתוך החצרות לאזור הייעודי לבעלי חיים.

היום יש בפארן 13 משפחות שלהן רפתות. אנו מייצרים מעל 12 מיליון ליטר חלב בשנה, חלק מהרפתות בשותפויות וחלקן רפתות של חקלאי יחיד, או עם מכון חליבה משותף.

הרפת של פארן היא שם דבר בכל הארץ, למרות המרחק ותנאי מזג האוויר ומשמשת אחד הענפים היציבים בפארן.

מוסיפים נוגי ומנחם צפרוני:

כדי שבני המשפחות (של הרפתנים) יוכלו להשתמש בחלב מהרפת - נדרש להרתיח את החלב. היה סיר מיוחד, צר ועמוק, שבתוכו הכנסנו "אבן חלב" עגולה עם בליטות - שהייתה קופצת על קרקעית הסיר ומשמיעה רעש כשהחלב התחיל לרתוח, כדי להזכיר לבעלת הבית שצריך לכבות את האש. בהרבה מקרים זה לא בדיוק עזר והחלב גלש...

לאחר שהחלב התקרר - אפשר היה לאסוף את "הקרום" - שומן החלב שצף והתקשה ולהשתמש בו כממרח (מתוק או מלוח).

מלבד שתיית החלב, הכנו יוגורט ע"י ערבוב חלב עם שארית יוגורט (עם שמרים מחמיצים) או הוספת מעט חומץ או מיץ לימון.

הכנו "גבינת-קש" ע"י גיבון החלב במיץ לימון ואח"כ סינון עד התקשות בתוך המסוננת, הגבינה קיבלה את צורתה של המסוננת. תקופה מסוימת פעל במחלבה 'ספרייטור' המפריד את השומן מהחלב, וכך הייתה לנו שמנת מתוקה לאפייה או שמנת חמוצה למריחה, אם נתנו לה להחמיץ ולהסמיך מחוץ למקרר.

זיכרונות מהודו (לא המדינה אלא התרנגול) - שולי אבירן

ככל עם תאורה, משכיבים את הילדים ויוצאים להזריק את ההודים. אפשר היה לראות זוגות זוגות חומקים להודיה מדליקים את המנורה ו"מבלים" לתוך הלילה בחיסון הודים. זה היה סיוט לילי שכלל מושבניק מיומן ובת זוגתו שבחיים לא נגעה במזרק, זוג צעיר ומאוד עייף מעוד יום עבודה בשדה, וגם תרנגול הודו עצבני שרק רוצה שניתן לו לישון. ממש שילוב מנצח... הכל מתחיל באופטימיות שתוך כמה שעות יגמר הסיוט. תוך כדי המלחמה בהודים היינו צריכים להגיע כמה פעמים לראות מה שלום האפרוחים שלנו בבית. ואז, לקראת סוף הלילה, המזרק נסתם. עמוס, במיומנות רבה מפרק את המזרק, מנקה טוב, ואז מתברר שה"פקונג" נפל לזבל. נו, לך תחפש גומייה קטנטנה בזבל... לאחר כמה שעות, השחר כבר עלה וחזרנו עייפים ומסריחים מבילוי לילי בלתי נשכח. ואז הגיעה הכולירע. כל יום היה רטואל איסוף ההודים המתים. אבל היה גם צד חיובי לגידול העופות המוזרים. איזה יופי! אפשר להנות מבשר זול וזמין. כך הפכנו גם לשוחטים וקצבים. אני וציפורה, שכנתי, היינו עושות מדי כמה חודשים "מבצע הודו" קנינו מקפואים לאכסון הבשר וקדימה לעבודה.

עמוס, למרות שלא קיבל הכשר מהרבנות, היה השוחט השכונתי. הוא היה תולה את ההודים במחסן על אנקול, ואנחנו עסקנו במלאכת הפירוק והניקוי. התמונה הייתה קצת סוראליסטית - שתי נשים עובדות בביתור ומיון חלקי ההודים ושני מטר מאיתנו, עמל צוות עובדים על מיון תבלינים טריים וריחניים שנקצרו באותו יום. ובין לבין התרוצצו העוללים שלנו ועקבו בסקרנות על מלאכת הפירוק והכנת הבשר. היינו מפרידות את הבשר לשניצלים, בשר לטחינה, בשר לצלי, בשר אדום לקוביות לצלי. מכיון שעמוס בא מבית שאכלו בו רק בשר הודו, ניסיתי לגוון את התפריט. פנינה, חמותי ז"ל, לימדה אותי את רזי בישול ההודו. למדתי ממנה שבשר הנקבות יותר עדין, ולכן יותר טעים. הענף החזיק מעמד עד תחילת שנות ה-90 ואז, כמו ענפים

הגענו לפארן זוג צעיר כבני 23, חדורי שמחה ונחישות להיות חקלאים בערבה. פארן התנהלה עדיין כמושובץ ותוך כחצי שנה הייתה חלוקה למשקים. יכולנו לבחור אם להיות רפתנים או ירקנים. כל חקלאי קיבל 20 דונם לגידול ירקות. הרפתנים גידלו אספסת לפרות והירקנים החלו במאבק הישרדות בגידולי הירק (עגבניות, בצל, פלפל). לנו - הירקנים ניתנה "זכות" גדולה לקבל לול לגידול תרנגולי הודו. אשר לביא מעין יהב בא לייצץ, והוקמו סככות לתפארת. הגיע היום המיוחל של קבלת האפרוחים הקטנים. נהיינו חקלאים של ממש. האפרוחים דרשו אימון עם השגחה צמודה וכך נוספו לנו טיולים רבים דרך השער המערבי לבדוק ולטפל ב"עוללים" החדשים. תוך זמן קצר האפרוחים הפכו להודונים, וכעבור כחצי שנה הגיע זמן חלוקת הלהקה לזכרים ונקבות. למזלי עמוס בא עם ידע "נרחב" בגידול העופות המוזרים הללו כך שמלאכת ההפרדה הושלמה תוך כמה שעות. אבל לצד האופטימיות וחדוות הגידול חיש מהר

התגלה שהעופות האלה זקוקים להרבה יותר תשומת לב ממה שחשבנו... הסתבר שהם סובלים מסינוסיטיס, כולרה, פגיעות של האחד בשני, הם פשוט אוהבים לנקר אחד את השני בראש. הנה, בן לילה הפכנו הזוגות הצעירים, להיות סוג של וטרינרים. צריך לתת תרופות במים וגם להזריק את בעלי הכנף לעיתים קרובות. מה עושים שיש שדה של ירקות וילד קטן או שניים בבית? איזה יופי! כלול יש חשמל, אז מסדרים

אחרים, חל משבר ברוחיות, ההודיות הפכו למחסנים, והגגות נוצלו ליצירת אנרגיה מתחדשת (סולארית).
 אמנם תקופה ארוכה בשר ההודו כמעט לא מגיע לשולחנו (סוג של פוסט טראומה...) אבל מדי פעם אני מכינה
 את הצלי שהייתי מכינה בזמנו כמעט כל ליל שבת.

בצילום: אליהו וורוביצ'יק

הנה המתכון:

3 כנפי הודו מופרדות (רצוי נקבה)

3 שוקיים

3 תפו"א

2 גזרים

1 בצל

מכינים מישרה של 4 כפות סויה, 4 רסק עגבניות, 2 כפות דבש, מלח, פפריקה, פלפל חריף, 4 כפות יין.
 אפשר להוסיף קצת מים. מקלפים וחותכים את הירקות, משרים את הבשר והירקות במשרה, מכניסים לסיר עם מכסה
 לתנור לשעה וחצי.

בהצלחה!

אומנות בשאפן-

חמי בקון

פלפלים - ינון בארי

גדלתי לתוך עידן הפלפלים בפארן. כשהייתי קטן עוד יכולתי לקטוף עגבניות צ'רי בשדות של ההורים שלי, אבל מהר מאוד הייתי מוקף רק בפלפלים. כשהתחלתי להבין שהם פה להישאר, למדתי להעריך ולאהוב אותם יותר ויותר. פלפלים בישראל רווחים בסלט, בשקשוקה, בחריימה ובפלפל ממולא... אני תמיד שמח לטעום ולהתנסות במנות פלפל שמגיעות ממדינות שונות מסביב לעולם: במסעדות ספרדיות מנשנשים פלפלי פדרון ירוקים קטנים בטיגון עמוק עם מלח גס, או משלבים פלפלים צבעוניים בפאייה מעושנת ובסלט אורז; במקסיקו מטגנים "צ'ילס רלניוס" ירוקים ממולאים גבינה, מצופים בכלילה ומוגשים עם רוטב עגבניות; בניו מקסיקו מבשלים צ'ילה ורדה, נזיד חזיר ופלפלים ירוקים חריפים; הטריפוליטאים כוללים פלפלים במסאיייר- סלט חמוצים זריז... ואני אוהב למלא איתם אמפנדס צמחוניים אפויים עם שאר ירקות וגבינת צ'דר. פלפלים יכולים גם להתווסף אל מנה בצורת רוטב תיבול כדוגמת שמן צ'ולי ירוק, סטייל אייל שני, מצ'ולי מרוסק, שמן זית, מעט שום כתוש ומלח; או "חריף" אדום של בורקס, להכנתו מטגנים צ'ולי אדום מרוסק עם פפריקה ושום בשפע שמן צמחי. חזרה אלינו. ספר הבישול שיצא במושב מעיד שהפלפל התאזרח בבתי פארן במגוון צורות אהובות ונוחות. בחרתי לצרף פה שתי מנות שחוזרות במטבח המשפחתי שלנו ובקייטרינג: הגרסה שלי למרק פלפלים, ומתכון לפסטו פלפלים שניתן לטעום בשווקים של פרובנס.

פיסטו פלפלים קלויים עם אגוזי מלך ופרמזן (לצנצנת בינונית)

גרסה צרפתית לממרחי הפסטו האיטלקיים

אומנות בפארן - מאי בקרן

- 2 פלפלים צהובים קלויים ומקולפים, נקיים מזרעים
- 2 פלפלים אדומים קלויים ומקולפים, נקיים מזרעים
- 2 שיני שום קלופות
- חופן נדיב אגוזי מלך קלויים
- חופן עלי בזיליקום
- שליש כוס שמן זית או יותר
- חצי כוס פרמזן מגוררת
- כפית מיץ לימון או לפי הטעם
- מלח ופלפל שחור בנדיבות

נותנים לפלפלים להתייבש במסננת עד שלא נותרים בהם כמעט נוזלים. טוחנים הכל במעבד מזון עד שנוצר ממרח סמיך. מוסיפים שמן זית לפי הטעם ומרקם. יש לזכור שכמות נדיבה של שמן עוזרת לשמר את המטבל. טועמים ומאזנים טעמים.

מתכון מרק פלפלים (6 מנות)

שמן זית
בצל גדול חתוך לקוביות
5 שיני שום קלופות
עלים מ-3 גבעולי רוזמרין או טימין
2 גזרים פרוסים
לפחות 8-10 פלפלים צהובים, כתומים ואדומים
חתוכים לקוביות
מלח ופלפל גרוס
חצי כוס או יותר שמנת מתוקה להקצפה 38% שומן
או חלב קוקוס איכותי לגרסה טבעונית
כף סוכר חום

להגשה:

שמן צ'ולי

אם רוצים: עלי מרווה קריספיים מטוגנים בשמן זית
צנוברים קלויים

מטגנים בשמן זית בצל, שום, רוזמרין וגזר בסיר בינוני-גדול עד הזהבה. מוסיפים פלפלים עד שהסיר $\frac{3}{4}$ מלא, מכסים כמעט עד גובה הפלפלים במים, ומתבלים במלח ופלפל. מרתיחים ומבשלים חצי מכוסה על אש בינונית עד שהגזר רך. טוחנים היטב בכלנדר עם חלק מהנוזלים כך שמתקבל מרק סמיך. נפטרים משאר הנוזלים. מחזירים לסיר ומוסיפים חצי כוס או יותר שמנת מתוקה או חלב קוקוס. מתבלים בסוכר חום ומוסיפים עוד מלח ופלפל אם צריך. מגישים עם שמן צ'ולי, עלי מרווה קריספיים וצנוברים קלויים.
בתיאבון!

להכנת שמן צ'ולי:

מחממים כ- $\frac{2}{3}$ כוס שמן קנולה עד לחום בינוני במחבת. מוסיפים כשתי כפות צ'ולי גרוס. כשמתחיל לתסוס, מנמיכים מיד לחום נמוך עד שכמעט אין תסיסה, ואחרי כחצי דקה, כאשר השמן צבוע אדום, מוציאים לצנצנת לצינון.

בתיאבון!

זיכרונות ילדות - עידן ברקן

תכננתי לכתוב משהו מסודר ויצאו לי קטעים של זיכרונות.

הסדר לא כרונולוגי, חובבי האתגרים מוזמנים לסדר לפי שנים.

החג הראשון שאני זוכר הוא חג העשור, הייתי בן שבע כנראה, אם חישבתי נכון. בכל אופן אני זוכר את החזרות הרבות שעשינו עם רוני הבמאי במבנה שהיום הוא מועדון ט'-יב'. רוני השכיל לקחת חברה קטנה של ילדי מדבר ולבנות איתנו משהו מובנה ומסודר כמו מופע. שם גם למדנו לראשונה את "מה הכיף", שיצא לי לשמוע אותו מאז מושר בקולי קולות בפעילויות של התנועה. חגים בכלל, היו אירועים קטנים. גרלנדה פרושה מעל הדשא המרכזי בין הצרכנייה (חדר כושר) מועדון החברים (ט-יב) והדואר (עדיין דואר). כמה שולחנות לכיבוד, וכולם רוקדים במעגלים לצלילי האקורדיון של אמנון. כילדים היה כיף לקחת בקבוק גדול של בירה שחורה נשר ולשתות אותו לאט מאחורי השיחים...

אני יוצא מהבית כמעט בשיא החום, יחף, לבוש בגד ים ומגבת על הכתף. היעד הוא הבריכה, אבל צריך לעבור כמה מאות מטרים של מדרכה לוחטת קודם. הקטע החשוף עד לצל של העץ הבא נראה קצת ארוך אבל יאללה לרוץ. כן באמת ארוך, שיט חם ברגליים! לחזור יותר גרוע, קפיצות היסטוריות לקראת הסוף והגעתי. כמעט אפשר לשמוע תסססס מכפות הרגליים. ילדות בפארן זה קודם כל חופש.

בתחילת דרכו המושב היה קטן והמרחבים אינסופיים, בוודאי בעיניו של ילד. יוצאים מהבית לפגוש את שאר ילדי המושב שגם עבורם היקום משתרע מהמזרעה ועד הבוסטרים, מהנחל ועד הדיונות. לטפס על איזה עץ, להכין בטוטות מבוץ, לשחק שני דגלים עד הזריחה, מחנינים ועוד. רשתות חברתיות שמופעלות ע"י צעקות, עיניים וידיים.

בהתחלה היה טלפון ציבורי אחד במרכז המושב (בניין השירותים של הגנ"ש).

פועל על אסימונים כמובן. ואם התמזל מזלך להיות בסביבה בזמן שצלצל, זכית לשמוע מישהו מחוץ ליקום שביקש ממך לרוץ ולקרוא לחבר או חברה שכנראה הכרת כי לא היו הרבה.

אה כן, והיה קולנוע! הייתם מאמינים? במועדון חברים (כבר אמרנו ט-יב) היה מסך נגלל מהתקרה ומקרן ישן שידע לקבל אליו גלגלים ענקיים של סרט, כזה עם המון תמונות אחת ליד השנייה, שאור עובר דרכן והן הופכות לטרזן מתעופף בג'ונגל שחור-לבן ושואג או לשימפנזה שכרגע שכחתי את שמה. המקרן גם נתקע כמובן המון וצריך לחבר מחדש, ואמא שלי, שירשה מסבא שלי, המקרין של כפר יחזקאל את התורה כולה, דאגה שלא נחכה ונתעצבן יותר מידי.

אם רצית פארק טרמפולינות סטייל איי ג'אמפ הרחקת עד למרכז המזון, שם קפצת מגבוה לתוך ערמה רכה של כותנה ועבדת קשה לצאת ממנה. מקווה שלא השפענו

יותר מדי על תנובת החלב של הפרות שזהו מזון. בערב במקלחת תמיד אפשר היה למצוא זרעי כותנה במקומות מעניינים.

בכניסה לחדר האוכל עמד לו גונג. אני מניח שבמקור שימש כדיסק לטרקטור. אני כמעט זוכר איך הוא נשמע. כמעט. מעבר לזה אני זוכר זחילה מתחת לשולחנות לכיוון רגליים שונות. וגם שקע חשמלי אחד. נראה לי שזה הכי מוקדם שלי.

גן שעשועים ענק וכולו מעץ. כזה שהשמש מייבשת בקיץ ואתה לוקח חלקים ממנו הביתה מתחת לעור. אין בעולם כולו מקום טוב יותר לתופסת "אסור לגעת ברצפה". ניג'ה ישראל זה גן ילדים לעומת מה שהלך שם. בלי בריכת מים מתחת.

הדיונות. איך לקחו לנו את הדיונות. לא ראיתי ילדים ירדנים מתעופפים עם טרקטורונים מעל למצוקים של חול שזורם כמו מים. טוב הגזמתי קצת עם הפואטיקה, אבל אני בטוח שכמה מחברי נזכרים ומתרגשים גם.

אומגה ביום הילד

הכביש של הבוסטרים. מכיוון המאגר מזרחה, כביש ישן שמתפתל בין הקידוחים שהיום נמצאים בשטח ירדן. בסופו מגיעים לקידוח האחרון, כמעט מול הסיבוב הגדול. אחלה מסלול לאימונים לקראת מסע האופניים של שנת הבר מצווה בכתה ז'.

חג המעלות. החג שאני זוכר הכי טוב הוא זה, שבמשחק הלילה שלו הפכנו את הדרך החוצה את הפיקניקים, לקו גבול. על הקו עברו פטרולים של הורים עם טרקטורים והאיוו מסביב. הנושא היה המנדט הבריטי והפלמ"חניקים עברו בזהירות את הגבול לפוצץ תחנה בריטית. ואז, מישהו נסחף עם כמויות המגנזיום על ההר וכולנו רצנו דקות ארוכות באור יום מסנוור בחזרה לשטחנו.

טוב די, זה לא יגמר אם אמשך לשלוף ככה. יש בלי סוף. לא ציינתי שמות, כל מי שראה את עצמו באחד מהקטעים, אתם יודעים מי אתם.

ואסיים בברכות לפאון:

שנדע לעבור ממושב קטן ואינטימי שכיף לחיות בו, למושב גדול, מגוון ושוקק חיים שכיף לחיות בו.
שנקבל באהבה וסובלנות את כל מי שבחר לחיות כאן, בזכות זה שבחר לחיות כאן.
שנדע לבקר את דרכו של חבר, בלי לשנוח לרגע שהוא חבר.
שנלמד את ילדנו שפרנסה וקהילה משתלבים מצוין
שזמן פאון זה בדיוק הזמן לעבוד ביחד
ושפער הדורות הוא לא תהום אלא גשר.

חג חמישים שמח!

מי חי כאן בערבה לפנינו? - גזעון רגולסקי

לפני 42 שנים, כשבאתי עם משפחתי, ביוני 1979 לחיות בפארן, שאלתי את עצמי מי חי כאן לפנינו?

בדואי מוריש את ארמתי בקלה כשרור בסמוך באר
לפני 1979

שימשו לחפירה, חיתוך, הקשה, הטלה, חטיבת עצים וכל מלאכה נדרשת. נתזי האבן, הקטנים והחדים, שהוסרו במהלך הסיתות של הכלים, שימשו כסכינים ומגרדים. חפצים אלו נוצרו ע"י אדם המכונה הומוארקטוס, שהגיע לכאן מאפריקה. כלים מסוג זה, נמצאו במספר ריכוזים בנחל ציחור ומצפון לנחל ברק. בשני האזורים, הכלים נמצאו בקרבת משקעים של אגמי מים קדומים. כלומר היה כאן אקלים שונה ומערכות הנחלים הקדומות אפשרו קיום של אגמים. לפיכך, מקורות הקיום היו עשירים מאשר היום. כלים מתקופת אבן מאוחרות יותר, נמצאו סמוך לגדת נחל פארן. אלו כלים מתוחכמים יותר מהכלים הקדומים להם. אלו כלים שהוכנו ע"י אנשי ההומוספיאנס. נחל פארן העביר כנראה כמויות מים גדולות בתקופות אלו, בהן האקלים היה לח יותר. רמז לכך עולה ממחקר על סלעי טרוורטין (סלע הנוצר במוצא מצינות) בערבה, שהעלה שבכרס מנוחה

איך חיו כאן בעבר, במזג האוויר המתגר עם החום בקיץ והקור בחורף?

מאין השיגו מים?

מה היו מקורות המזון?

איפה גרו?

אילו כלים התקינו?

איזה מין בני אדם היו כאן לפנינו?

במה הם האמינו?

מה עלה על ליבם ונפשם?

ועוד שאלות רבות. חלק משאלות אלו, אני שואל את עצמי עד היום. מטיילים ומבקרים בערבה, שאני פוגש בטיולים ובביתנו בערבה, מציגים את אותן שאלות ודומות להן. לחלק מהסוגיות, יש לנו ממצאים בסביבה הקרובה, שמספרים לנו, מי חיו כאן ומציגים מידע מגוון על דרכי הקיום ומשהו מחיי הדת והרוח של מי שחיו כאן פעם... **אז נצא לדרך!**

שרידי האדם הקדומים ביותר שנמצאו בערבה, הם מלפני 1.6 מיליון שנה. מדובר בכלים מאבני צור, גיר וקוורציט המכונים גרזני אבן. נראה שאחזו אותם ביד, ללא ידיהם והם

אבן יד מקוורציט מנחל זעף. שימשה לכל מלאכה

האבן. מצבות רחבות, היוו כנראה סמל לכוחות טבע ותופעות נקביות, כמו גשם, פוריות, צמיחה וכל מה שנלווה אליהם. מצבות מאורכות היו כנראה סמל לכוחות, תופעות והתנהגויות זכריות, כמו כוח פיזי, שליטה, הרג, ציד, סדר, ארגון, חוק. המצבות עשויות בדרך כלל מאבנים עמידות לבליה והן מוצבות בהרכבים שונים: מצבות בודדות, זוגות, שלישיות, חמישיות. לפעמים גדולות עם קטנות, מעין משפחות, בדומה לסידור של פסלי אלילים מהעולם הקדום, שמוצאים בארצות הגשומות והמוכרות יותר. השימוש באבנים לא מסותתות או עם סיתות מועט, מצביע על תפיסה רחנית של כוחות הטבע, ע"י האנשים שחיו כאן במדבר. כוחות הטבע ושאר הכוחות העליונים שהובנו כאן במדבר, כנראה הוליכו להבנה שהאל הוא כוח מופשט השולט בכל ההווה.

מצבה זכרית ומצבה נקבית עם משטח פולחני מצוקים

בנוסף, נמצאו אבנים מחורצות בשלל צורות וטכניקות כנראה לצרכים פולחניים. חפצים אלו נועדו לעידוד כוחות עליונים להשגת פריון, בריאות, שפע של מזון וכל מה שאדם נזקק לגופו, רוחו ונפשו.

הסמוך לביתנו, היו מעינות לפני 350 אלף שנה. בתוך סלעי הטרוורטין, מוצאים מאובנים של צמחיית מים עשירה, כמו קנה, סוף וצמחים רחבי עלים. מזהים שורשי דקלים ויש אפילו שבלולים מאובנים של שחריר נחלים - רכיכה החיה רק במקומות עם מים איכותיים לאורך כל השנה. **מכאן אנו מבינים, שבצרכה היו תנאי אקלים שונים ממה שיש היום, מה שאפשר קיום אנושי.**

באלפי השנים האחרונות, האזור כבר היה מדברי. מלפני 11,000 שנה, עם תום תקופת הקרח האחרונה, הערבה הולכת ונעשית צחיחה יותר ויותר והקיום האנושי מאתגר יותר. מתקופות האבן המאוחרות, מוצאים כלי אבן למגוון רב של מטרות: חיצים לצייד, מגרדים ומקרצפים לניקוי עורות וקילוף עצים, להבי סכין וראשי מקדחים. מעניינים במיוחד אלו כלים צרים, דופניים הנקראים כילפות. הם שימשו לחפירה, עידור, חציבה, חטיבת עצים ועוד. אלו היו כלים שהותקנו בידיות של עץ והם מצביעים על שלל עבודות, להם נדרשו אלו שחיו כאן לפנינו. בנוסף נמצאו שרידי מתקנים מאבנים: מוקדי אש, גדרות צאן, בסיסי סוכות, תוספות בנייה במחסות סלע ועוד סימנים לתחילתה של "ארכיטקטורה" קדומה.

רמז לחיי הרוח, אנו מוצאים, כשבנוסף לאתרי המגורים וגדרות הצאן, קיימים משטחים עגולים או רבועים, בני נדבך אחד העשויים בצורה נאה. משטחים אלו היו כנראה מתחמים מקודשים בהם נערכו טקסים בעלי אופי דתי. נמצאו גם מצבות במגוון צורות וסגנונות. רוב המצבות ללא

סיתות וחלקן עם סיתות מינימלי המרמז על צלם אנושי. ישנן מצבות מחוררות באופן מלאכותי, מעין "עין" שמאנישה את

תוספות בנייה. בכל אתר מגורים כמעט, מזהים עקבות לגידול מקנה. יש משטחי רביצה, מכלאות לצאן וכן מלכודות לטורפים כהגנה על הצאן. כאן בערבה הייתה ממש תרבות של משק חי. החפצים החשובים ביותר לרוצי הצאן (בעיקר רועות), היו מוטות להסרת מזון מהעצים - בעיקר עצי שיטים. עם מוטות אלו שכמה מהם נאספו, הפילו עלווה, פריחה עשירה בחלבונים ותרמילי זרעים כמזון למקנה.

עקבה של נול על הקרקע סמוך למאגר עשת. זוגות האבנים יצבו את הנול

בנוסף, מזהים עקבות מאורכים של נולי אריגה על גבי הקרקע סמוך לאתרי מגורים, אריגה מצמר שנגזז מבעלי החיים אותם גידלו. בנולים ארגו יריעות אוהלים ושטיחים מצמר צאן וגמלים. בין הפריטים הקטנים, נמצאו חלקי צמר, חוטים בשלבי טוויה שונים, מנור אורגים ופלך עץ. קערות חליבה לנאקות נאספו במספר אתרים.

ההפתעה הגדולה שהערבה מספקת, אלו חלקות המזרע הקטנות שנמצאו באתרים רבים, בעיקר באזור רכס מנוחה. בערבה התקיימה חקלאות בעל, במדבר צחיח קיצוני. חקלאות שהתקיימה בעיקר בשנים גשומות. מזהים משטחי הצפה, שחלקם ללא קווי אבנים וחלקם עם קווי אבנים,

אנו מזהים גם דרכים ושבילים עתיקים שחצו את האזור. סביר להניח שהיתה בערבה אוכלוסייה קבועה שחייתה כאן ונוודים שבאו עם השייחות. לאורך הדרכים העתיקות, יש מתקנים מלווי דרך כחניונים, גלי סימון, אתרי פולחן, מבני תצפית וקברים של נוסעים שלא הגיעו למחוז חפצם. אנו מוצאים גם הרכה חרסים: חלק מהקרמיקה נוצרה באזור בתנאים פשוטים, מחומרים מקומיים ובשריפה של מדורות וחלק מהקרמיקה, הגיעה מחוץ לאזור, מבתי יוצר מסודרים ובאיכות עבודה גבוהה ביותר. הדבר ניכר בעיקר בקרמיקה הנבטית. מתוך שלל הממצאים, מעניינים שברי צלמיות נבטיות של בעלי חיים. צלמיות של גמלים, סוסים וחמורים אשר כולם בעלי חיים ששימשו במסעות המדבר ובחיי היומיום.

השרידים המאוחרים, הקרובים לימינו, דומים מאוד לשרידים הקדומים. באתרי חנייה רבים מוצאים פריטי אבן פרהיסטוריים לצד חרסים מאוחרים ממאות השנים האחרונות. מזהים גדרות אבן, משטחי מגורים במחסות סלע, חללים בין סלעים ששימשו כמגורים ואחסון עם

אתר פולחני מיוחד נתגלה על גבעת משאר גבוהה ליד נחל פארן, סמוך לכביש 90. באתר מזהים גומות ותעלות קטנות חצובות בסלע. האתר שימש כנראה לטקסי הקרבה, עם דם שנאסף בגומות.

נדדו עם משק החי לאזורים מעט יותר פוריים בשולי המדבר. אפשר להניח, שהיו עוד מקורות קיום בערבה, כמו מתן שיחותם לשיירות שעברו בערבה, אספקת כוח אדם, בהמות, מכירת מזון ועוד. יש עקבות לכרייה של גופרת בכיפת עשת ומעט עדויות להכנת פחמים.

מסגד זעיר מכפת עשת.

באתרים רבים מוצאים מסגדים פתוחים לתפילה. בקטנים שבהם מזהים קשת מאבנים הפונה לכיוון דרום מזרח, לעבר מכה, העיר הקדושה למוסלמים. במסגדים הגדולים מזהים משטח מסוקל מוקף באבנים ומתוחם, עם קשת (מחרב). המסגדים נפוצים ליד תוואי הדרכים שחצו את הערבה וסמוך לאתרי מגורים כפי שמוצאים ברכס מנוחה. לסיכום, סקירה זאת מציגה את מקורות הקיום בערבה ומשהו מחיי הרוח של מי שחי כאן לפנינו. אני מוצא שחשוב ומעניין להכיר עד כמה שניתן, שרידי חיים אלו. בני האדם שחיו כאן לפנינו, התקיימו בתנאים מאוד קשים אך מצאו את הדרכים להתקיים כאן ולחיות חיים משמעותיים. יש חשיבות רבה לנו כתושבי הערבה, וגם למי שלא חי כאן להכיר ללמוד את החיים שהיו כאן בעבר.

לרוחב אפיקי זרימה של ערוצים. בשתי חלקות, נמצאו גם תעלות להגברת שפיעת המים לחלקות. בשתי חלקות נמצאו פסי חריש שקפאו באדמה היבשה. עבודת מחקר שנעשתה על הנושא, מראה שחלקאות זאת הייתה נפוצה במאות השנים האחרונות, אם כי תרבות חקלאית זאת, כבר מוכרת מלפני למעלה מ- 7000 שנה. בין הפריטים הקטנים, נמצאו מעל ל- 8 מחרשות עץ ושפע להבי חריש מברזל. נמצאו גם מגלי ברזל בכמה צורות, המכוונים לסוגי צמחים שונים שגידלו בעבר. ממידע מעלי אל מוסק (אללה ירחמו), אני יודע כי חרשו וזרעו רק אחרי גשם רציני שירד בסתיו. עדויות לכך מצאתי גם בכתובים. החריש של קרקע רטובה, הביא לשימוש בדקרים, להסרת הבוץ מלהבי המחרשות. הניסיון הראה לתושבי המדבר, שגשם מוקדם מביא בעקבותיו שנה ברוכה. היו שנים רבות שלא חרשו ולא זרעו כלל. יתכן וקצרו עשב ואחסנו אותו לצאן לחודשי סוף הקיץ הקשים.

השילוב של משק חי ומשק מזרע, היה המפתח לקיום באזור הערבה. יש להניח שבשנים שחונות מאוד, תושבי המדבר

מטמורה (מחסן) בדווית, בנויה מאבנים ובוץ, מרכס מנוחה

מקצועות וציסוקים בפאן - מטולה עובדיה

בילדותי, אמא שלי עבדה במשרד הדואר כממיינת מכתבים. מאז אותם ימים נעלם 'שר-הדואר' ועם כניסת הפקסים, המיילים ותחיליפי מיון אוטומטיים מסומני מיקוד, מיון דואר ידני הפך למיותר.

מורה, תופרת, מזכירה, קוסמטיקאית, נגר, כבאי וכובען - כולם שמות לבעלי מקצוע שחלקם נכחדו, חלקם נותרו וחלקם שינו את פניהם ותארם. כמו כבאי שהפך ללוחם אש וקוסמטיקאית שהיא גם מומחית לאנטי-אייג'ינג. החלק המעניין בסיפור הוא הופעתם של מקצועות חדשים. מקצועות שנוצרו בעקבות שינויים כלכליים וחברתיים וכניסת המדיה הדיגיטאלית לחיינו.

בתחילת הדרך, מרבית האוכלוסייה בפאן עסקה בחקלאות: גידולי שדה, מטעים וגידול חיות המשק. גם עכשיו, למעלה ממחצית המשקים מתמחים בגידול ירקות, לצד תמרנים ורפתנים, מגדלי צאן והודונים, פרחנים ומגדלי תבלינים ירוקים, פטריות, אונס ואצות.

בפאן ניתן למצוא מגוון מרתק של מקצועות וציסוקים שלא דווקא מזוהים עם החקלאות. למחת המיקום בפאתי הפריפריה הדחמית, אנחנו על המפה כמו כל כפר גלובלי

שינוי זה מלמד על השתנות מעמדו של המושב מבחינה סוציאלית, כלכלית, חברתית ואנושית. יחד עם זאת, ניתן לראות שגם החקלאות המסורתית משנה פניה לכיוון הייטקיסטי, עם הקידמה במיכון, בשימוש בטכנולוגיות חדשות ובמאגרי המידע.

לצד עובדי האדמה יש מפתחי זנים, מהנדסי מים, אגרונומים, מפתחי תוכנה וכאמור מומחים לגידולים מיוחדים.

סריקת הציסוקים והמקצועות בפאן, תכתב בשם זכר ונקבה לסירוגין.

בעבודות המשרד - והניהול הפיננסי - יש ביננו פקידים, גזברים מנהלי חשבונות, כלכלנים חשבי שכר ומנהלי חברות.

בתחום הרפואה - יש ביננו רופאות, אחיות, מיילדות מטפלות בשמיצה ובגיל השלישי.

הרפואה האלטרנטיבית - מיוצגת עם מטפלות בשיטות שונות, ליצנית רפואית ומלווים רוחניים.

בטיפול - יש במושב פסיכולוגיות, עובדים סוציאליים וגם רכיבת סוסים טיפולית.

בחינוך - התברכנו בגנות, מטפלות, מורים ומרכזי חינוך, יועצות, מדריכות הורים, מאבחנות ומומחיות בחינוך מיוחד, מרצים לסטודנטים ועובדים במכינה.

בספורט - מאמני כושר, כדורסל ושחיה. מדריכי בריאות ואורח חיים בריא. מדריכות לריקוד, יוגה ופילאטיס.

בתחום המזון - יש כאן טכנאי מזון, שוקולייטרים, קונדיטורים, שפים, אופי לחם, עגלת גלידה ופוד טארק.

תיירות - תיירנים, בעלי צימרים וחאן לאירוח, מדריכי טיולים רגליים, טיולי ג'יפים וטיולי אופניים וגם אופניים להשכרה, נהגי ג'יפים להסעת מטיילים ו"בית פתוח" עם סיפורים לחוב. באופן כללי ניתן לומר על אנשי פאן שכולם מאופיינים כמכניסי אורחים ומארחים נדיבים.

בתחום האמנות - יש הרבה אמנים רב תחומיים. מפסלים בברזל, בעץ ובאבן, קרמיקאים, תכשיטנים, אמני בדים, כותבים, ציירים, צלמים, מעצבי רהיטים, רפדים, גנים, נערי מקהלה ומומחים לקולנוע ולטלוויזיה.

בתחום הבנייה - אדריכלים, מעצבי פנים, שיפוצניקים, מומחים לבנייה בבז' ובנייה ירוקה ואקולוגית, חשמלאים ומעצבי תאורה למבנים.

בתחום הגינון - נמצא כאן גנים, מעצבי גנים ובעלי גינות מרנינות.

בעלי חנויות - למזון, מתנות, פרחים, מוצרי נוי ומזון לבעלי חיים.

ביננו גם חוקרים, ספרים, טייסים, מפקחים, מהנדסים ועוד רבים וטובים.

לסיכום, יש בפארן מאגר של ידע אנושי מגוון ורב תחומי, שמעשיר מאד את חיינו.

נראה שיש מקצועות ומלאכות מסורתיות, שהנגיעה שלהם למבנה האנושי שלנו, יישארו איתנו לעד. ויש מקצועות חדשים שנוצרים מטבעם של החיים המשתנים ומתפתחים. ראה כמשל את הדור הצעיר בפארן שמלמד אותנו פרק בתיק טוק וברובוטיקה חדשנית.

גלי פארן - "בריכת השחייה" הראשונה בפארן - רחל יונש

הימים ימי הקיץ של שנת 1973. כבר אז היה חם ובפארן אין בריכה להצטנן בה. האמת שלא רק בריכה לא הייתה, לא היה כמעט כלום, אבל היה לנו את חזון המושב...

בנייתה של בריכת האגירה הראשונה על רכס עשת, על ידי חברת מקורות, הסתיימה זה מקרוב ובשטח נשארה גרוטאה של

בריכת יגלי פארן

מתרחצים: יונש, נתי ועפרוני.

משאית ועליה ארגז מתכת בנפח של כ- 8 קוב. המיכל שימש לאספקת מים בעת עבודות הבנייה של בריכת האגירה. שני אנשי חזון ומעש, מנחם עפרוני ויעקב יונש, החליטו להביא את המכל למושב ולהפוך אותו לבריכת שחיה. הם עלו עם טרקטורים וכבלים למרחם הגבעה, גלגלו את המכל מהמשאית וכשהוא על צידו גררו אותו למושב ומיקמו אותו ליד ביתם - בית 10 בעיגול. המכל הוצב בתעלת הניקוז הסמוכה לכביש וכך היה קל יותר להיכנס ולצאת ממנה. ה"בריכה" נצבעה מבפנים בצבע תכלת עמיד למים, ומחוץ נצבע השם גלי פארן. היא מולאה במים והפכה לאטרקציה ענקית במושגים מקומיים, "סיפקה מקום להתרענן, להשתעשע ולשכוח את כובד האחריות שרבעה על כתפינו", כפי שאמרה חברה מגרעין פארן. ואם תשאלו את סמדר, הבריכה הזו הייתה ממש הצלה ורווח ושיפרה מאד את תנאי החיים במושבו. הבריכה פעלה במשך שלושה או ארבעה קיצים, עד לבנייתה של בריכת שחייה אמיתית במרכז המושב.

המושב כמקור זהות ושייכות

ד"ר אבי שניידר, ערך בפארן בשנת 2010 מחקר לעבודת התזה לקראת דוקטורט בחוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטת בן גוריון. אבי פרסם בזמנו בעלון, כמה מהתובנות אותן מצא במחקר. הפרסומים היו בעלונים מנובמבר 2012 ומאי 2013. מצאנו כי לדברים ערך ועניין גם היום ואנו מפרסמים כאן קטעים מכתבות אלו.

לנתון זה משנה תוקף. בקרב כלל היהודים בחברה הישראלית, רק 6.2% נתנו למקום המגורים ציון כה גבוה. בנוסף, בקרב כלל היהודים בחברה הישראלית 56.8% בחו לא להכליל את מקום המגורים כאחד ממרכיבי הזהות שלהם. לעומת זאת במושב פארן רק 1.3% בחו שלא להתייחס למקום המגורים. נתונים אלו מלמדים כי מקום המגורים הינו מרכיב כבד משקל בהבניית הזהות העצמית של חברי המושב... להבדיל ממקומות מגורים אחרים בישראל, המושב אינו מהווה לתושביו רק מקום מגורים, אלא מהווה מסגרת חברתית להשתייך ולהתגאות בה...

המשפחה זכתה להיות מרכיב הזהות החשוב ביותר הן בקרב הנשים והן בקרב הגברים. מרכיב הזהות שהוגדר כשני בחשיבותו הוא מקום המגורים במושב צין (הכינוי לפארן בעבודה ר.י.) במרכיב הזהות השלישי, נמצא הבדל מובהק בין הגברים לנשים: הגברים ציינו את המקצוע - חקלאי כבעל מרכיב זהות חשוב עבורם ואילו הנשים ציינו את המגדר. הדבר תואם את העובדה שתחום העבודה החשוב ביותר במושב הוא החקלאות, בו עוסקים בעיקר הגברים."

בשנת 1989, הצהירה אגודת מושב פארן כי ככוונתה להעביר את אחריותה בתחומים שונים לידי המשקים הפרטיים. למעט חוזים היסטוריים של חכירת קרקעות ושל חלוקת מים מול מקורות, כל שאר התחומים בהם האגודה הייתה מעורבת, הועברה לאחריות המשקים הפרטיים.

"... מנתוני המחקר ניתן לראות כי נהלי העבודה במושב פארן אכן עברו תמורות עמוקות. תהליך הפרטה הרשמי הביא לידי כך שנהלי העבודה שהתנהלו במסגרת האגודה השיתופית חדלו לפעול על פניו, תהליך זה היה אמור לפרק את הספרה הציבורית בתחום העבודה, אולם תחת נהלים אלו קמו פרקטיקות חברתיות חדשות המבטאות עשייה משותפת. למעט ניהול האשראי וההון - תחום אשר היה

"... מטרת העבודה היא לנסות להבין ולנסח, מה המשמעות של צורת היישוב הקרויה מושב במאה ה-21. כלומר אני מנסה להבין מהם המאפיינים של מושב עובדים, דרך בחינת מקרה הבוחן של מושב פארן, לאחר פירוק הערבות ההדדית והשינוי המבני העמוק שעברה ההתיישבות העובדת במהלך שלושת העשורים האחרונים...

... אחד הגורמים אותם בחנתי במושב הוא קיומה של זהות חברתית הומוגנית בקרב חברי המושב... בחינת הזהות האישית, אינה מלמדת רק על הפרט המשיב לשאלון. על ידי ניתוח הנתונים ניתן ללמוד על מאפייני זהות קולקטיביים: לדוגמא, בקרב חרדים הדת היא מרכיב הזהות החשוב ביותר. בשאלון אשר הפצתי בקרב חברות וחברי המושב, היה אינדקס אשר ביקש מהנשאלים לדרג שבעה מרכיבי זהות, על פי סולם חשיבות אישית... ניתן ללמוד מניתוח השאלונים כי הזהות במושב היא הומוגנית מאד. למדתי כי מאפיין הזהות הייחודי ביותר במושב פארן, המבדיל אותם משאר החברה הישראלית הוא ההתייחסות למקום המגורים - המושב, כמאפיין זהות דומיננטי ביותר והוא נמצא במקום השני לאחר המשפחה, גבוה יותר מהמקצוע, המגדר, המעמד החברתי העמדה הפוליטית והעדה. בנתון זה בלבד יש כדי ללמוד על חשיבותו של המרחב

- מקום המגורים, לתושבי מושב

פארן. השוואת נתון זה לנתונים מכלל החברה הישראלית נתנים

אונות הפארן - סי 183/1

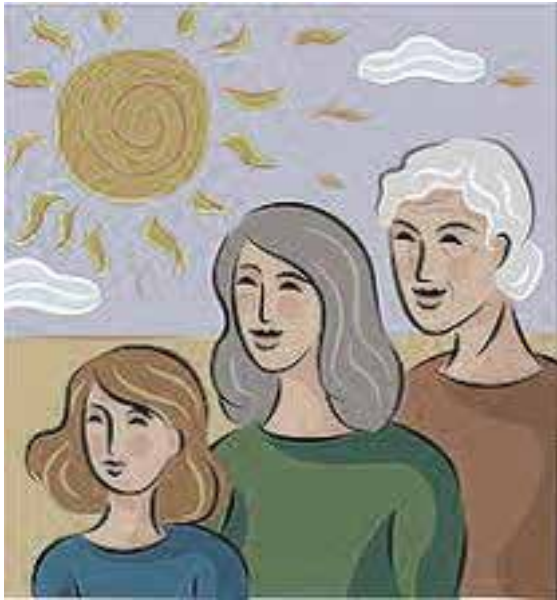

במושב פארן, מעוגנת במסגרת תרבותית ולא במסגרת מנגנון אירגוני. אגודת המושב עדיין קיימת, אך איננה עוסקת בתחום העבודה... בהקשר זה אבקש לטעון כי חרף התמורות הרבות שעבר מושב פארן מדגם המושב הקלאסי למבנהו ההיברידי המתואר בעבודה, תהליך העבודה הייחודי של פארן ממשיך להגשים במובן מסוים את חזונו הערכי של אליעזר יפה, האב המייסד של מושבי העובדים. בספרו 'יסוד מושב העובדים', תאר יפה את העיקרון החברתי שהנחה אותו בהצעת צורת ההתיישבות החדשה: "אין הכלל נגאל, אלה שכל יחיד גואל את עצמו תחילה" (יפה 1919 ע' 3). כלומר, ברעיון האידיאלי של מושב העובדים, כמו גם במושב פארן בשנת 2010, הקולקטיב ראשיתו בפעולה חופשית ועצמאית של הסוכנים החברתיים."

בניהול האגודה ועבר לאחריות פרטית של כל משק משפחתי, כל שאר הפרקטיקות מלמדות כי תהליכי העבודה מתבצעים באופן ציבורי. לצורך הדיון כאן, עבודה במסגרת של שותפויות בין 4 משקים אינה פעולה פרטית... במהלך העבודה למדתי כי הידע המקצועי וגם זה הבלתי מקצועי מועברים בפרלמנטים, חניכה, נראות ושמועות (לו היה המחקר נערך היום, היו בוודאי מצטרפות גם קבוצות המסרונים ר.י.) והם נחלת הכלל. כל חבר מושב יכול לקבל בכל נקודת זמן, ידע לגבי תאריכי שתילה מומלצים, כמות דשן, צרכים מיוחדים של זן פלפל מסוים או עלותו של כלי עיבוד כזה או אחר. **כלומר לחברי המושב יש נכס משותף - הידע המקצועי. על אף שנכס זה אינו מנהל בידי האגודה או בכל מסגרת ספציפית אחרת של ניהול ידע, הוא נמצא בבעלות משותפת של הכלל...** העבודה המשותפת הקיימת

הולך ופוחת הדור?

כתבה איה פויכטוונגר, בסגנון פואטרי סלאם, למופע של יובל פארן

ונקניקיות טבעוניות בחג מושבו!
פשוט מה שאתם רציתם אז,
זה לא מה שאנחנו צריכים עכשיו.
שתיקה.

טוב, הם לא יגידו לנו מה לעשות.
זאת אומרת הם רק יגידו לנו מה -
לדעתם צריך לעשות.
זאת אומרת, כי זה מה שחייבים לעשות.
בשביל המושב.

ואז, איזו הקלה.
הדלת נפתחת.
המתבגרת שלי נכנסת
איזה חינוך, היא כל כך מנומסת.
שלום סבא, שלום סבתא.
לכיווני - המממם, הימחום.

ביום שני אחר הצהריים
באתי לעשות קצת נחת להורים.
נכנסתי בדלת, אמרתי שלום יפה,
אפילו הכנתי לעצמי קפה.
ישבנו סביב השולחן.

ההורים מחליפים מבט,
אמא שלי מתחילה, לאט.

אתם הצעירים,
אני לא מבינה מה אתם חושבים.
לא אכפת לכם שהמושב לא מתפקד.
כבר שנתיים לא חגגו כאן יום הילד.
אף אחד מכם לא נרשם להנהלה,
אתם לא ערים להזדקנות של הקהילה.
ובאוור עפות מילים
של "אנו באנו" ו"ציונות" ו"ערכים"
ובין השורות זה נאמר...
אנחנו - לא מחונכים.

כי הדורות הבוגרים סללו ונטעו, תכננו ועיצבו
ובדרך הם אכלו הרבה חול.
הם בנו מושב פורח, קהילה לתפארת.
רק, שאנחנו, איך נאמר,
רוצים שהדברים יהיו קצת אחרת...

אנחנו פעילים! מחיתי
הקמנו צהרון כדי שאפשר יהיה לצאת לעבוד -
סליחה, זו הזנחה של הילדים.
הקמנו גם ג'ימבורי - צודקת, זה באמת טוב לנכדים.
יש כאן שכונה של צעירים, כושר עם איילת,
תו ירוק בכריכה

תגידי -	אם את שינויי הזמן
שאלתי, בסקרנות מלאת ביטחון,	צריך או אפשר לעצור,
פשוט רציתי להוכיח שאנחנו משקיעים בדיוק	אם הקהילה מתחדשת ותורמת
בכיוון הנכון.	פעילה ומקימה
מה את חושבת שצריך שיהיה בפארן כדי	אבל יש משהו שאיתו אני מאד שלמה.
שתחזרי לגור כאן כשתהיי גדולה?	המושב פורח, הילדים שמחים,
קל,	גאוה לומר שאני מכאן וכיף להזמין לכאן
סקייט פארק, אולם קולנוע וקניון עם מלא	אורחים.
חנויות,	השקיעות הכי יפות פה בסתיו,
מה השאלה.	טיול לסכין זה משהו שכל אחד אוהב.
אז,	ואני יודעת לומר, שלפחות בשבילי,
אני לא יודעת לומר	פארן -
אם הולך ופוחת הדור	זה בית קטן בערבה ומקום גדול בלב.

סיפור מימי השיטפונות - אבנר שיר

זה היה בסביבות סוכות, היינו בנהריה אצל ההורים של ציפורה, יונש התקשר ואמר לי שכל השדה "נשכב" וכדאי שאחזור הביתה. הסתבר שמורגן, שהיה אז גזבר המושב נמצא בצפון, הוא אסף אותי ויצאנו ביחד הביתה. בדרך הגשם התחזק וכשהגענו לצין הנחל כבר זרם בעוצמה והכביש היה מוצף. להזכירכם, לא היו גשרים וגם לא טלפונים ניידים... יחד איתנו היו המון מכוניות והייתה משפחה אחת שהייתה אמורה לעבור לאילת, במשאית עם כל חפצי הבית. הנהג לא הסכים לעבור במים הזורמים ואב המשפחה אמר, "תן לי לעבור אני יודע לנהוג במשאית".... אמרתי לו שלא יעז, לא עוברים בכזה מצב אבל הוא לא השתכנע. הם נכנסו לנחל השוצף ונתקעו, הכביש התפרק תחת המשאית והסוף היה נורא, מים חדרו לקבינה וסחפו את יושביה.

שמענו ברדיו שיש שיטפון בנחל פארן ועומדים לפנות את אנשי המושב. בקשו ממי שנמצא ליד הצין לאתר מקום מתאים לנחיתת המסוקים, שיפנו את התושבים (במקרה עסקתי בזה בצבא). היינו בשוק, זה לא הגיוני! פארן הרי גבוהה ואין מצב שמים יגיעו לגובה הבתים... לאחר זמן קצר נחת טייס עם מסוק קטן, לבדוק אם מקום הנחיתה שמצאנו אכן מתאים, רצנו אליו ושאלנו: "תגידי זה נכון שמפנים את פארן? אתה היית שם?" ואז הוא אמר "כן כן, מפנים את כולם, הכול מוצף".... מה? איך זה יכול להיות? היה ממש נורא לחשוב שזה המצב. מורגן ואני נסערים מהדיעה וממראות השיטפון שאך זה ראינו, ישבנו באוטו המומים ואני גם בכיתי (לא בטוח לגבי מורגן).

כשהגיעו ראשוני המסוקים המחלצים, כבר החלה לרדת החשיכה. ניסינו לזהות פנים מוכרות מבין אלו שירדו מהמסוק. נגענו לשמוע מהטייסים ואז הבנו מה באמת קרה: נוסעים בכביש נלכדו בין הערוצים של נחל פארן והיה צריך לחלץ אותם... למושב, בתיו ושדותיו שלום!

קהילה - אור לורא

שאלתי את עצמי רבות

מהי קהילה

ומה מעיד על אחדותה.

מכל האפשרויות במרחבי הזמן

מקצוות אדמה ופיסות השראה

מצאתי תשובה.

דמיינתי אינסוף זגוגיות חלון

שקופות ופשוטות

מסודרות בספירלה.

וקרן אור אחת בזהקת

משתקפת בכולן,

משנה את קוטרה

ממעגל למעגל.

אין לדעת היכן החלה

והיכן תסתיים.

מביט סביב

דרך זגוגיות צינן

מחפש קרן אור

להגדיל את קוטרה.

תודה על הקהילה שלנו. יום הולדת יובל שמח לכולם!

איתנו בלב

1953 - 1997

עמוס גולדשטיין

1978 - 1998

דוד שוקרון

1979 - 1999

מילי חן

1979 - 2000

ניד הדס

1952 - 2001

יואב רטנר

1983 - 2002

תמר בן-אליהו

1949 - 2004

ישראל זהבי (גינג'י)

2006

רומי גיא

1972 - 2006

נאוה בן-דוד

1952 - 2009

אלברט לוי

1955 - 2011

לאה לחובר

1952 - 2014

רפי צורף

1956 - 2014

מוטי (מרדכי) אליהו

1953 - 2015

רמי בר

1953 - 2015

הרצל יהושע

1953 - 2016

מאיר חוסטצקי

1948 - 2017

דודו צוק

1959 - 2018

גלעד לבני

1949 - 2018

בועז שדמות

1946 - 2019

נפתלי ורוביצי'ק

2005 - 2021

גילי שביט-מרקס

פסיפס
עבודה של חניכי מחזור ה'
בהנחיית תמר מזק (אימא של חניך)

קרמיקה
יצירה של בני מצווה ילידי 1977
בהנחיית מטולה עובדיה

אמנות במרחב הציבורי בפארק

אמנות חוטי ברזל
יוצרת: סמדר סיגלר

ינשופים
יוצרים: ילדי פארק
בהנחיית מטולה עובדיה

אמנות בברזל
יוצר: חמי ברקק

אמנות בברזל - זוג איילות
יוצר: חמי ברקק

פסיפס
יצירה קהילתית בהנחיית ענת קלם וסו הדס

